

פרק א

א. בחדש השמיני, בשנת שתיים לדריוש, היה דבר ה' אל זכריה בן ברכיה בן עדו הנביא לאמר:

ב. קצף ה' על אבותיכם, קצף - קצף ה' על אבותיכם, ומפני כך חרב הבית.

ג. ואמרת אליהם, פה אמר ה' צבאות, שובו אלי נאם ה' צבאות, ואשוב אליכם אמר ה' צבאות - שובו אלי, ואז אשיב את שכינתי אליכם.

ד. אל תהיו כאבותיכם, אשר קראו אליהם הנביאים הראשנים לאמר פה אמר ה' צבאות שובו נא מדרכיכם הרעים ומעלליכם הרעים, ולא שמעו ולא הקשיבו אלי נאם ה' - אל תהיו כאבותיכם, שלא שמעו בקול הנביאים ולא שבו אל ה' ממעשיהם הרעים.

ה. אבותיכם איה הם - הלא מתו בעוונם, (בחרב ברעב ובשבי), והנבאים הלעולם יחיו - וא"ת, הלא גם הנביאים מתו, אשיב לכם: וכי יחיו לעולם! ? (אך לא מתו טרם זמנם, וכל נבואותיהם התקיימו)

ו. אך דברי וחקי, אשר צויתי את עבדי הנביאים, הלא השיגו אבותיכם - אך דברי, שנבאו הנביאים על גזרותי, השיגו את אבותיכם ולא את הנביאים, וישוּבו ויאמרו - אבותיכם עצמם, אמרו לפני החורבן:

כאשר זמם ה' צבאות לעשות לנו כדרכינו וכמעללינו, בן עשה אתנו - הנה באה עלינו הרעה, כפי שחשב ה', וניבא להם ע"י הנביאים.

ז. ביום עשרים וארבעה, לעשתי עשר חדש הוא חדש שבט, בשנת שתיים לדריוש, היה דבר ה' אל זכריה בן ברכיה בן עדוא הנביא לאמר:

ח. ראיתי הלילה - ראיתי במראה הנבואה בלילה,

הנה איש רכב על סוס אדם - הנה, מלאך רוכב על סוס אדום, (רמז, שעתידי ה' ליפרע מבבל וממדי ופרס) והוא עמד בין ההדסים אשר במצלה - והמלאך עומד בעומק המים, בין עצי הדס, (רמז לישראל שבבבל)

ואחריו - אחר המלאך,

סוסים אדמים שרקים ולבנים - ראה סוסים, אדמים שרקים (מין צבע) ולבנים.

ט. ואמר, מה אלה אדני - שאל את המלאך הדובר אליו, מה מרמז המראה שראה, ויאמר אלי המלאך הדבר בי, אני אראך מה המה אלה:

י. ויען האיש העמד בין ההדסים ויאמר - המלאך העומד בין ההדסים, ענה לזכריה, אלה - הסוסים, אשר שלח ה' להתהלך בארץ: יא. ויענו - הסוסים, את מלאך ה' העמד בין ההדסים, ויאמרו, התהלכנו בארץ, והנה כל הארץ ישבת ושקטת - ואמרו למלאך: ראינו את הגויים יושבים בשלווה.

יב. ויען מלאך ה' ויאמר - ענה המלאך הדובר לזכריה, ה' צבאות, עד מתי אתה לא תרחם את ירושלים ואת ערי יהודה, אשר זעמתה זה שבעים שנה - ה', עד מתי לא תרחם על ישראל, אשר כעסת עליהם זה 70 שנה.

יג. ויען ה' את המלאך הדבר בי, דברים טובים דברים נחמים - ה' ענה למלאך הדובר אל זכריה, דברי נחמה על ישראל.

יד. ויאמר אלי המלאך הדבר בי, קרא לאמר, פה אמר ה' צבאות, קנאתי לירושלים ולציון קנאה גדולה - מצווה על זכריה לקרוא לפני ישראל, שהי ינקום (מבבל) את נקמת ירושלים (על חורבן ירושלים), נקמה גדולה.

טו. וקצף גדול אני קצף, על הגוים השאננים - ובכעס גדול אעניש את הגויים היושבים בשלווה, אשר אני קצפתי מעט, והמה עזרו לרעה - מפני שאני כעסתי על ישראל כעס מועט, והם הרעו לישראל יותר מדי.

טז. לכן - מפני שהרעו לישראל יותר מהראוי, פה אמר ה', שבתי לירושלים ברחמים - אשיב את שכינתי לירושלים ברחמים, ביתי יבנה בה נאם ה' צבאות - וביהמ"ק יבנה בה,

וקו ינטה על ירושלים - וקו הבנין, ישוב וינטה על בנין חומות העיר, ולא ימחה בהם המלך להפסיק את הבניה. (קו הבנין, הוא חוט, שבקצהו משקולת. כשמטיל העומד על החומה את החוט, מכון החוט את הבונים - לישר את בנין החומה)

יז. עוד קרא לאמר, פה אמר ה' צבאות, עוד תפוצינה ערי מטוב - הערים יתפשטו לכל עבר, מרוב הטובה שאתן בהם, ונחם ה' עוד את ציון ובחר עוד בירושלים - ינחם ה' את ציון, ויבחר עוד בירושלים להשרות בה את שכינתו.

פרק ב

א. וְאִשָּׁא עֵינַי וְאָרָא - במראה הנבואה, וְהִנֵּה אַרְבַּע קַרְנוֹת - והנה ארבע קרניים, ב. וְאָמַר אֶל הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בֵּי, מָה אֵלֶּה - על מה רומזות ארבע קרניים אלו ? וַיֹּאמֶר אֵלַי, אֵלֶּה הַקַּרְנוֹת אֲשֶׁר זָרוּ אֶת יְהוּדָה אֶת יִשְׂרָאֵל וִירוּשָׁלַם - אלו הבבלים שבאו על בנ"י, מארבע רוחות הארץ, נגחו בהם בקרניהם, ופזרו אותם לגלות. ג. וַיִּרְאֵנִי ה' אַרְבַּעַה חֲרָשִׁים - אומנים (היודעים לגדוע ולהפיל את הקרניים). ד. וְאָמַר מָה אֵלֶּה בָּאִים לַעֲשׂוֹת - מה אומנים אלו באו לעשות ? וַיֹּאמֶר יֹאמֶר, אֵלֶּה הַקַּרְנוֹת אֲשֶׁר זָרוּ אֶת יְהוּדָה - אלו הקרניים, שפזרו את יהודה בגלות, כְּפִי אִישׁ לֹא נִשָּׂא רֵאשׁוֹ - והשפילו אותם כך, שאיש מהם לא הרים את ראשו נגד קרני בבל, (כפי - כשיעור) וַיִּבְאוּ אֵלַי - האומנים, לְהַחְרִיד אֹתָם - להחריד ולהרעיד את קרני בבל, לַיְדוֹת אֶת קַרְנוֹת הַגּוֹיִם, הַנִּשְׂאִים קֶרֶן אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה לְזָרוֹתָהּ - ולהשליך לארץ, את קרנות בבל שהורמו על יהודה לפזר אותם בגלות. ה. וְאִשָּׁא עֵינַי, וְאָרָא - במראה הנבואה, וְהִנֵּה אִישׁ, וּבִידּוֹ חָבֵל מְדָה - חבל, המודד מרחקים. ו. וְאָמַר אָנֹכִי אֵתָה הַלֵּךְ - עם החבל, וַיֹּאמֶר אֵלַי, לָמַד אֶת יְרוּשָׁלַם, לְרֵאוֹת כְּמָה כְּחֶבֶה וְכִמָּה אַרְכָּה - למדוד את אורכה ורוחבה, של העיר ירושלים. (להמחיש את גודלה כעת, ביחס להתרחבות העיר לעתיד לבוא) ז. וְהִנֵּה הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בֵּי יָצָא - המלאך שבידו חבל המידה יוצא מלפני זכריה, וּמַלְאָךְ אַחֵר יָצָא לְקִרְאָתוֹ - ומלאך אחר בא לקראתו. (של המלאך היוצא). ח. וַיֹּאמֶר אֵלַי - למלאך, שבידו חבל המידה, רֵץ דָּבַר אֶל הַנְּעָר הַלֵּז יֹאמֶר - אל זכריה, (שלשה נתנבאו והם נערים: שמואל, זכריה וירמיה) פְּרִזּוֹת תִּשָּׁב יְרוּשָׁלַם מֵרֵב אָדָם וּבְהֵמָה בְּתוֹכָהּ - לעתיד לבוא, תהיה ירושלים בלי חומה כלל, ותתרחב מאוד ברוב אדם ובהמה. ט. וְאֲנִי אֶהְיֶה לָּהּ נֶאֱמָר ה' חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב - והי' יגן על ירושלים - כחומה של אש, וּלְכַבּוֹד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ - וכבוד ה' ישכון בתוכה. י. הוּי הוּי - לשון קריאה, וְנָסוּ מֵאֶרֶץ צְפוֹן נֶאֱמָר ה' - נוסו מבבל, (אלו שלא עלו בראשונה) ועלו לבנות הבית בירושלים,

כִּי פֶּאֲרַבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם, פְּרִשְׁתִּי אֶתְכֶם נֶאֱמָר ה' - אתם, שגליתם לכל עבר, כארבע רוחות השמים. יא. הוּי - לשון קריאה, צִיּוֹן הַמְּלִטִי, יוֹשֶׁבֶת בַּת בָּבֶל - המלטו לציון, היושבים בבבל. יב. כִּי כֹה אָמַר ה' צְבָאוֹת, אַחֵר כְּבוֹד - אחר הנבואה, על כבוד ה' שישכון בירושלים, שְׁלַחְנֵי אֶל הַגּוֹיִם - נשלחתי לנבא על הגויים, הַשְּׁלָלִים אֶתְכֶם - הלוקחים מכם שלל, כִּי הִנֵּגְע בְּכֶם נִגְעַת בְּבַת עֵינּוֹ - אשר הנוגע בכם לרעה, לא יִנְקָה מֵעוֹנֵשׁ, כמו אדם הנוגע באישון העין שמזיק לעצמו בידיו. יג. כִּי הִנְנִי מְנִיף אֶת יָדַי עֲלֵיהֶם - על הגויים - להכותם, וְהָיוּ שְׁלָל לְעַבְדֵיהֶם - והעמים, יהיו לשלל לבנ"י שהיו עבדיהם, וַיִּדְעָתֶם כִּי ה' צְבָאוֹת שְׁלַחְנֵי - כשתתקיים נבואה זו לעתיד לבוא, תדעו, שנבואה זו - בשם ה' אמרת. יד. רָנִי וְשִׂמְחֵי בַת צִיּוֹן, כִּי הִנְנִי בָא וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכְךָ נֶאֱמָר ה' - שמחו בנ"י, כי הנה ה' בא ומשכין שכינתו בתוך ירושלים. טו. וְנָלוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל ה' בַּיּוֹם הַהוּא - בעת הגאולה, יתחברו עמים רבים לישראל, ויאמינו בה', וְהָיוּ לִי לְעָם - ובאמונתם זו, יחשבו גם הם כְּעַם ה', וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכְךָ - אך השכינה - בישראל תשכון, וַיִּדְעָתֶם כִּי ה' צְבָאוֹת שְׁלַחְנֵי אֵלַיךְ - ואז תדעו, שנבואתי אמת, ובשם ה' נאמרה. טז. וְנָחַל ה' אֶת יְהוּדָה חֶלְקוֹ, עַל אֲדָמַת הַקֹּדֶשׁ - יהודה, יהיו לנחלתו וחלקו של ה', וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלַם - ויבחר בירושלים להשכין את שכינתו. יז. הִס כָּל בָּשָׂר מִפְּנֵי ה' - ישתקו מפחד כל העמים מפני ה', כִּי יַעֲוֹר מִמְּעוֹן קֹדְשׁוֹ - כי כביכול התעורר ה' מן השמים (שהם מעונו של ה'), לתת בהם את נקמתו.

פרק ג

א. ויִרְאֵנִי - במראה הנבואה,

אֶת יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאֲךְ ה',
וְהַשָּׁטָן עֹמֵד עַל יְמִינוֹ לְשָׁטְנוֹ - את יהושע הכהן
הגדול עומד לפני המלאך, והשטן עומד לימין
הכהן הגדול לקטרג עליו, שבניו נשאו נשים
נכריות.

ב. וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׁטָן, יָגַעַר ה' בְּךָ הַשָּׁטָן,
וַיָּגַעַר ה' בְּךָ, הַבַּחַר בִּירוּשָׁלַם - יגער ה' הבוחר
בירושלים, בך השטן, שלא תקטרג על יהושע
הכהן הגדול,

הַלֹּא זֶה - יהושע הכהן הגדול,

אוֹד מִצֵּל מַאֲשׁ - ניצל מהגלות ולא ניזוק כלל,
כענף המהפך את האש, והוא עצמו לא נשרף.¹

ג. וַיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צֹאִים, וְעֹמֵד לִפְנֵי
הַמַּלְאֲךְ - כשעמד לפני המלאך, עדיין היו בניו
עם נשותיהם הנכריות, וכאילו בגדיו של יהושע
מלוכלכים בעוון בניו.

ד. וַיַּעַן וַיֹּאמֶר, אֶל הָעֹמְדִים לִפְנֵי לַאמֹר -
המלאך שיהושע עמד לפניו, אמר למלאכים
שלפניו,

הַסִּירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעַלְיוֹ - הפרישו את
בניו מנשותיהם הנכריות,

וַיֹּאמֶר אֵלָיו - המלאך ליהושע,

רְאֵה הָעֵבֶרְתִּי מֵעֲלֶיךָ עֹנֶךָ, וְהִלְבַּשׁ אֶתְךָ
מַחְלָצוֹת - ראה, העברתי מעליך את לכלוך
העוון שעליך, והלבשתי אותך בגדים נאים
ונקיים.

ה. וַאֲמַר - זכריה למלאך,

וַיְשִׁימוּ צְנִיף טְהוֹר עַל רֵאשׁוֹ - יתנו את מצנפת
הכהן הגדול על ראשו של יהושע, (שיתנו עליו כתר
כהונה גדולה),

וַיְשִׁימוּ הַצְּנִיף הַטְּהוֹר עַל רֵאשׁוֹ, וַיְלַבְּשֵׁהוּ
בְּגָדִים - התקבלה תפילתו, ונתנו עליו המצנפת,
ובגדים נקיים כאמור,

וּמַלְאֲךְ ה' עֹמֵד - לפני יהושע.

ו. וַיַּעַד - הזהיר,

מַלְאֲךְ ה' בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר:

ז. כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אִם בְּדַרְכֵי תֵלֶךְ, וְאִם אֶת
מִשְׁמַרְתֵּי תִשְׁמֹר - אם תשמור ללכת בדרכי ה',
וְגַם אֶתְּהָ תִדְוֵן אֶת בֵּיתִי - תדון בבית ה' על
הכהנים,

וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת חֻצְרֵי - ותהיה ממונה, לשמור
את כל צרכי הבית,

וְנִתְּתִי לְךָ מֵהַלְכִים, בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה -
כשתפרד נשמתך מהגוף, תהלך בין המלאכים
העומדים לפני ה'.

ח. שָׁמַע נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, אֶתְּהָ וְרַעֲיֵךְ
הַיֹּשְׁבִים לִפְנֶיךָ - אתה ושאר הכהנים,

כִּי אֲנִישֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה - כי ראויים שיעשה להם
מופת,

כִּי הִנְנִי מֵבִיא, אֶת עֲבָדֵי צֶמַח - כי הנה מביא
אני את מלך המשיח, שיצמיח ה' לישראל.

ט. כִּי הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ, עַל
אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינַיִם - כי הנה האבנים
שביסוד בנין הבית, על כל אחת אשים שבע
עיניים, ר"ל, שמירות רבות להצלחת הבנין,

הִנְנִי מִפְתִּיחַ פֶּתַחַּ נְאֻם ה' צְבָאוֹת - ועוד, שה'
יחקוק באבנים פיתוחים (צורות), ליפות את
הבנין,

וּמִשְׁתִּי אֶת עֹן הָאָרֶץ הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד - אסיר
מעל יושבי הארץ את עוונותיהם, ולא יוסיפו
עוד לחטוא.

י. בְּיוֹם הַהוּא נְאֻם ה' צְבָאוֹת, תִּקְרְאוּ אִישׁ
לְרֵעֵהוּ אֶל תַּחַת גִּפְנוֹ וְאֶל תַּחַת תְּאֲנָה - מתוך
השלום ורוב הטובה שיהיו, יקראו איש לרעהו,
לשבת תחת הגפן והתאנה בהשקט ובשלווה.

¹ וחז"ל דרשו: שיהושע, צדקיהו ואחאב בן קוליה, הושלכו לאש
ע"י נ"י - ורק יהושע בצדקותו - לא ניזוק; "וַיִּלְקַח מֵהֶם
קֶלְהָה... לַאמֹר, וַיִּשְׁמַךְ ה' כְּצִדְקָתָהּ וַיִּכְאֶחֱב, אֲשֶׁר קָלַם מֶלֶךְ בְּבַל
בְּאֵשׁ" ירמיהו כ"ט כ"ב.

וַיִּדְעַתְּ, כִּי ה' צְבָאוֹת שְׁלַחְנֵי אֲלֵכֶם - ואז ידעו כל ישראל, כי מה' ניבא זכריה נבואה זו.

י. כִּי מִי בָּז לַיּוֹם קִטְנוֹת - כי מי שהיה מבזה בליבו, את קטנותו של הבנין³,

וְשִׁמְחוּ וְרָאוּ אֶת הָאֵבֶן הַבְּדִיל בַּיַּד זְרָבְבֶל - כשיראו את אבן הבדיל ביד זרובבל, ישמחו כולם,

שְׁבַעָה אֱלֹהִים - בשבעה עיניים שאמר לעיל: "על אבן אחת שבעה עיניים" - אשמור על הבנין,

עֵינֵי ה' הַמָּה, מְשׁוֹטְטִים בְּכָל הָאָרֶץ - הם עיני ה' המשוטטים בארץ, לשמור על המשך הבנין.

יא. וְאָעַן וְאָמַר אֲלֵיו - אל המלאך,

מֵה שְׁנֵי הַזֵּיתִים הָאֵלֶּה, עַל יְמִין הַמְּנוּרָה וְעַל שְׂמֹאלָה - מה מרמזים שני הזיתים, שמימין ומשמאל למנורה.

יב. וְאָעַן שְׁנֵיתָ וְאָמַר אֲלֵיו - אל המלאך,

מֵה שְׁתֵּי שַׁבְּלֵי הַזֵּיתִים, אֲשֶׁר בַּיַּד שְׁנֵי צַנְתְּרוֹת הַזֶּהָב - שני ענפי הזית, (ענפים המלאים בגרגירי זיתים,

כמו השיבולת המלאה בגרגירי תבואה), היוצאים מכל זית שמצידי המנורה, לתוך שני כלים, שבהם נדרכים הזיתים מאליהם,

הַמְּרִיקִים מֵעֲלֵיהֶם הַזֶּהָב - ומרוקנים הצנתרות את השמן הצלול ומזוקק כזהב - לתוך הגולה, ומשם יוצא השמן למוצקות, ומשם לנרות.

יג. וַיֹּאמֶר אֲלֵי לְאֹמֵר, הֲלוֹא יִדְעַתְּ מֵה אֵלֶּה - הלא מעצמך תבין למה מרמזים אלו,

וְאָמַר לֹא אֲדַנִּי:

יד. וַיֹּאמֶר - המלאך,

אֵלֶּה שְׁנֵי בְנֵי הַיְצָהָר - שני הזיתים, מרמזים על המלך והכהן הגדול, הנמשכים שניהם בשמן,

הַעֲמָדִים עַל אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ - העומדים לפני ה' אדון כל הארץ, לעשות רצונו. ומה שראה את

השמן הנעשה מאליו, רומז, שלא ימלוך המלך (זרובבל בן שאלתיאל וזרעו), ולא יכהן הכהן (יהושע בן יהוידק וזרעו), בחיל ובכח ידי אדם, כי אם ברצון

ה'.

פרק ה

א. וְאָשׁוּב וְאָשָׂא עֵינֵי וְאָרְאָה, וְהִנֵּה מְגִלָּה עֹפָה - ראה במראה, מגילה עפה כלפי מעלה⁴.

ב. וַיֹּאמֶר אֲלֵי מֵה אַתָּה רֹאֶה, וְאָמַר, אֲנִי רֹאֶה מְגִלָּה עֹפָה, אֲרָכָה עֶשְׂרִים בָּאָמָה וְרַחְבָּהּ עֶשֶׂר בָּאָמָה - השיב למלאך שרואה מגילה עפה,

באורך עשרים אמה, ורוחב עשר אמות.

פרק ד

א. וַיֵּשֶׁב הַמְּלָאךְ הַדְּבָר בִּי, וַיַּעֲרִנֵנִי, פֶּאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲוֹר מִשְׁנָתוֹ - העיר אותי המלאך משנתו, לראות מראה נבואה, והתעוררתי כאיש שהתעורר משנתו.

ב. וַיֹּאמֶר אֲלֵי מֵה אַתָּה רֹאֶה - במראה הנבואה, וְאָמַר רֵאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כְּלָה - מנורה, שכולה מזהב,

וְגִלָּה עַל רֵאשָׁה - ספל גדול מעליה,

וְשִׁבְעָה נְרֵתֶיהָ עָלֶיהָ - בראשי הקנים, היו שבעה נרות, (נר - כלי לקבל את השמן והפתילות),

שְׁבַעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת, לְנֵרוֹת אֲשֶׁר עַל רֵאשָׁה - ושבעה צינורות, שבהן ניצק השמן מהגלגל אל

כל אחד מהנרות. (יחד - 49 מוצקות)

ג. וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ, אֶחָד מִיְמִין הַגִּלָּה, וְאֶחָד עַל שְׂמֹאלָה - ושני עצי זית, אחד מימין ואחד

משמאל לגלגל.

ד. וְאָעַן וְאָמַר אֶל הַמְּלָאךְ הַדְּבָר בִּי לֵאמֹר מֵה אֵלֶּה אֲדַנִּי - מה מרמז מראה זה.

ה. וַיַּעַן הַמְּלָאךְ הַדְּבָר בִּי וַיֹּאמֶר אֲלֵי, הֲלוֹא יִדְעַתְּ מֵה הַמָּה אֵלֶּה - הלא מעצמך תבין על מה מרמז,

וְאָמַר, לֹא אֲדַנִּי:

ו. וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵי לְאֹמֵר, זֶה דְבַר ה' אֵל זְרָבְבֶל לְאֹמֵר - מראה זה, סימן הוא לזרובבל,

לֹא בַחִיל וְלֹא בְכַח, כִּי אִם בְּרוּחֵי אֱמֶר ה' צְבָאוֹת - כמו שראית במראה הנבואה את המנורה נעשית מאליה, והשמן ניצק אל הנרות בלא יד

אדם, כך לא בכח יד אדם יבנה הבית, כי אם בכוח רוח ורצון ה' יבנה הבית.

ז. מִי אַתָּה הִר הַגְּדוֹל - איזו חשיבות יש לסנבלט וחבריו, הרוצים לעכב הבנין,

ומחשיבים את עצמם להר גדול,

לִפְנֵי זְרָבְבֶל לְמִישׁוֹר - הלא אשים אותם, כמישור לפני זרובבל, ולא תעכבו את הבנין,

וְהוֹצִיא אֶת הָאֵבֶן הָרֵאשָׁה - יוציא את אבן הבדיל לבנות הבנין, (אבן הבדיל, קשורה בקצה חוט.

כשמטיל העומד על החומה את אבן הבדיל, מִכּוֹן הַחוּט אֶת הַבּוֹנִים - לישר את קירות הבנין)

תִּשְׂאוֹת חֵן חֵן לָהּ - ישבחו את חן האבן והבנין הנעשה על ידה, בקול שאון.

ח. וַיְהִי דְבַר ה' אֲלֵי לְאֹמֵר:

ט. יָדֵי זְרָבְבֶל יִסְדּוּ הַבַּיִת הַזֶּה - ידי זרובבל, שמו את יסוד הבית (בזמן כורש),

וַיִּדְּוִי תְּבַצְעֶנָה - וידיו גם ישלימו² את הבנין,

³ כמו שמצאנו בעזרא: "וְרַבִּים מֵהַכְּהֵנִים וְהַלְוִיִּם, וְרַבִּישֵׁי הָאֲבוֹת הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר רָאוּ אֶת הַבַּיִת הָרֵאשׁוֹן בְּיָסְדוֹ זֶה הַבַּיִת בְּעֵינֵיהֶם, בָּכִים בְּקוֹל גְּדוֹל, וְרַבִּים בְּתְרוּעָה בְּשִׂמְחָה לְהָרִים קוֹל. וְאִין הָעָם מְכִירִים קוֹל תְּרוּעַת הַשְּׂמִיחָה לְקוֹל בְּכִי הָעָם כִּי הָעָם מְרִיעִים תְּרוּעָה גְדוֹלָה, וְהַקּוֹל נִשְׁמַע עַד לְמִכְרְחוֹק", עזרא ג' יב.

⁴ מגילת פורענות, כעין מה שראה יחזקאל. (בפרק ג').

² כמו: "וְהִנֵּה כִּי יִבְצַע ה' אֶת כָּל מַעֲשָׂהוֹ בְּהַר צִיּוֹן...", ישעיהו י' יב'

ט. וְאִשָּׁא עֵינֵי וְאָרָא, וְהִנֵּה שְׁתֵּי נָשִׁים יוֹצְאוֹת וְרוּחַ בְּכַנְפֵיהֶם, וְלִהְיוֹת כְּנָפִים כְּכַנְפֵי הַחֲסִידָה - שתי הנשים, משל ליהודה ובנימין, שיוצאות מארצן ועפות עם כנפיים ככנפי חסידה, וְתִשָּׂאנָה אֶת הָאִיפָה בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמַיִם - ונושאות במעופן בין השמים לארץ את מידת האיפה, שאף הן יענשו במידת ובשיעור עוונם.
י. וְאָמַר אֶל הַמַּלְאָךְ הַדָּבָר בִּי אָנֹכִי הִמָּה מוֹלְכוֹת אֶת הָאִיפָה - להיכן מוליכות הנשים את האיפה.
יא. וְאָמַר אֵלַי לְבָנוֹת לֵה בַּיִת בְּאֶרֶץ שְׁנַעַר - לבנות להן בית בארץ בבל, וְהִוְכֵן - ששם מוכן לה מקום גלותה, וְהִנִּיחָה שָׁם עַל מְכַנְתָּהּ - וישארו וחלק מיהודה ובנימין לא ישובו לארץ, ויהיו מונחים בגלות בבל המוכנה להם.

פרק 1

א. וְאִשָּׁב וְאִשָּׂא עֵינֵי וְאָרָא וְהִנֵּה אַרְבַּע מְרַכְבּוֹת יוֹצְאוֹת מִבֵּין שְׁנֵי הַהָרִים, וְהַהָרִים הָרִי נַחֲשֵׁת - ראה במראה הנבואה, ארבע מרכבות סוסים (רמז על ממסלת ארבע מלכויות: בבל, מדי, יון ואדום, היוצאים מבין שני הרי נחושת(רומז על חוזק המלכויות
ב. בְּמִרְכָּבָה הָרְאִישׁוֹנָה סוּסִים אֲדָמִים - רמז למלכות בבל, וּבְמִרְכָּבָה הַשְּׁנִיָּת סוּסִים שְׁחֹרִים - מלכות מדי ופרס.
ג. וּבְמִרְכָּבָה הַשְּׁלִישִׁית סוּסִים לְבָנִים - רמז למלכות יון, וּבְמִרְכָּבָה הָרְבִיעִית, סוּסִים בְּרָדִים אֲמָצִים - רמז למלכות אדום המושלת עם מלכות ישמעאל. (לכך יש בסוסים אלו שני גוונים: בְּרָדִים - כתמים לבנים כצורת ברד, אֲמוּצִים - י"א כמראה הדשן.)
ד. וְאָעַן וְאָמַר אֶל הַמַּלְאָךְ הַדָּבָר בִּי מַה אֵלֶּה אֲדָנִי - על מה רומזים מראות אלו.
ה. וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ וַיֹּאמֶר אֵלַי, אֵלֶּה אַרְבַּע רְחוֹת הַשָּׁמַיִם - אלה ארבע מלכויות המושלות בארבע רוחות השמים, יוֹצְאוֹת, מֵהַתִּצְבַּע עַל אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ - יוצאות מלפני ה' אדון הארץ, למשול בעולם.
ו. אֲשֶׁר בָּהּ הַסּוּסִים הַשְּׁחֹרִים - מלכות מדי ופרס, יוֹצְאִים אֶל אֶרֶץ צְפוֹן - לכבוש את בבל, שמצפון להם, וְהַלְבָּנִים - מלכות יון, יוֹצְאוֹ אֶל אַחֲרֵיהֶם - יצאה למשול, אחר מדי ופרס, וְהַבְּרָדִים יוֹצְאוֹ אֶל אֶרֶץ הַתִּימָן - ומלכות רומי, יצאה למשול בארץ תימן (דרום).

ג. וַיֹּאמֶר אֵלַי, זֶאת הָאֵלֶּה הַיוֹצְאוֹת עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ - זאת המגילה שכתוב בה, על הפורענות שתצא ותבוא בכל הארץ, כִּי כָל הַגֹּבַב - כל איש הגונב מרעהו, מִזָּה - מהפורענות הכתובה במגילה, כְּמוֹהָ נִקָּה - כמו הפורענות הזו, כך יבוא עליו וינקה מן העולם (ימות).
וְכָל הַנִּשְׁבָּע - וכל איש הנשבע לשקר, מִזָּה - מהפורענות הכתובה במגילה, כְּמוֹהָ נִקָּה - כמו הפורענות הזו, כך יבוא עליו וינקה מן העולם. (ימות)
ד. הַיוֹצְאוֹתֶיךָ, נְאֻם ה' צְבָאוֹת - הוצאתי את הפורענות ממקומה, וּבָאָה אֶל בֵּית הַגֹּבַב, וְאֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בְּשָׁמַי לְשָׁקֶר - ותבוא אל הגנב ואל הנשבע לשקר, וְלִנְהָ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - תשכון ותלון בתוך בתיהם, וְכָלְתוּ, וְאֶת עֵצָיו וְאֶת אֲבָנָיו - ותכלה אותה, ואת עצי ואבני ביתו.
ה. וַיֵּצֵא הַמַּלְאָךְ הַדָּבָר בִּי - יצא מלפני זכריה, וַיֹּאמֶר אֵלַי שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה, מַה הַיוֹצְאוֹת הַזֹּאת - ושוב נראה לפניו, ואמר לו להתבונן על המראה היוצא לפניו.
ו. וְאָמַר מַה הִיא - שאל זכריה את המלאך, מה הוא מראה זה שאני רואה, וַיֹּאמֶר - המלאך, זֶאת הָאִיפָה הַיוֹצְאוֹת - זאת מידת איפה, היוצאת לפניך במראה, וַיֹּאמֶר, זֶאת עֵינִים בְּכָל הָאָרֶץ - בזאת האיפה ושאר המידות, נתנו את עיניהם לרמות איש את רעהו בכל הארץ.
ז. וְהִנֵּה כְּפָר עֹפֶרֶת נִשְׂאָת - הנה עופרת במשקל כיכר, נישאת באויר מעל הארץ, וְזֹאת אִשָּׁה אַחַת יוֹשֶׁבֶת בְּתוֹךְ הָאִיפָה - ואשה אחת (האשה, רמז לעשרת השבטים), יושבת בתוך האיפה שבה יִמָּדַד עֲנָשָׁם, (במידת איפה פשעו, ובה ימדד ענשם)
ח. וַיֹּאמֶר - המלאך, זֶאת - האשה, הַרְשָׁעָה - היא משל לעשרת השבטים שהרשיעו ועבדו ע"ז, וַיִּשְׁלַךְ אֹתָהּ אֶל תוֹךְ הָאִיפָה - והשליך את האשה לתוך מידת "איפה", להורות, שבה יימדד ענשה של האשה, (במידה שהרשיעה, שישיבה בתוך האיפה מרצונה לרמות בה, באותה המידה יבוא ענשם)
וַיִּשְׁלַךְ אֶת אֶבֶן הָעוֹפֶרֶת אֶל פִּיהָ - והשליך את ככר העופרת הנישאת באויר (עופרת זו, היא משל לאבני המשקל ששקלו ברמאות איש לרעהו), שתישקע בתוך פיה של האשה. (משל לאורך ולצרות הגלות)

זכריה

פי ה' צבאות שלחני אליכם - ולא מליבי נבאתי כל זאת,
והיה אם שמוע תשמעון בקול ה' אלהיכם - וכל זה יתקיים, בתנאי שתשמעו בקול ה' אלוקיכם.

פרק ז

א. ויהי בשנת ארבע לדריוש המלך היה דבר ה' אל זכריה,

בארבעה לחדש התשעי בכסלו - ב - ד' בכסלו, הוא החודש התשיעי.

ב. וישלח בית אל, שר אצר ורגם מלך ואנשיו, לחלות את פני ה' - שראצר, ורגם מלך (שם איש) ואנשיו, נשלחו לבית אל להתפלל לפני ה',

ג. לאמר אל הכהנים אשר לבית ה' צבאות, ואל הנביאים לאמר - וכן לשאול את הכהנים והנביאים,

האבקה בחדש החמשי - האם עלינו להתאבל ולבכות עוד, בחודש אב על חורבן הבית, הנזר, כאשר עשיתי זה כמה שנים - להתנזר ולפרוש מאכילה ושתייה, כפי שאנו עושים זה כמה שנים.

ד. ויהי דבר ה' צבאות אלי לאמר:

ה. אמר אל כל עם הארץ ואל הכהנים לאמר, כי צמתם וספוד בחמישי ובשביעי, וזה שבועים שנה, הצום צמתני אני - וכי בשבילי אתם צמים כבר 70 שנה, בחודש החמישי (צום ט' באב) והשביעי (צום גדליה)?

ו. וכי תאכלו וכי תשתו - ואם תאכלו ותשתו, הלוא אתם האכלים ואתם השתים - הלא אתם נהנים מכך ולא אני!

ז. הלוא את הדברים אשר קרא ה' ביד הנביאים הראשנים, בהיות ירושלם ישבת ושלוח, ועריה סביבתייה - הלא הצום נגרם, מפני שלא שמעתם לנביאים הראשונים, שהוכיחו אתכם על עוונותיכם, בעוד ישבה ירושלים והערים שמסביבה בשקט ובשלוח, והנגב והשפלה ישב - ישבו גם הם בשלוח.

ח. ויהי דבר ה' אל זכריה לאמר:

ט. פה אמר ה' צבאות לאמר - כך אמר ה', ביד הנביאים הראשונים,

משפט אמת שפטו, וחסד ורחמים עשו איש את אחיו - עשו משפט אמת, וחסד בין איש לרעהו.

י. ואלמנה ויתום גר ועני אל תעשקו,

ורעת איש אחיו אל תחשבו בלבבכם - אפילו בלבבכם לא תחשבו רעה על חבריכם, ובודאי שלא תעשו לו רעה.

ז. והאמצים יצאו ויבקשו ללכת להתהלך בארץ - וישמעאל שהלכו ובקשו גם הם ממשלה,

ויאמר לנו התהלכו בארץ ותתהלכנה בארץ - נתנה להם הרשות מאת ה' להתהלך בארץ, לכבוש ולמשול בארצות.

ח. ויזעק אתי וידבר אלי לאמר - קרא אלי בקול גדול, ואמר לי,

ראה, היוצאים אל ארץ צפון - מדי ופרס שיצאו לכבוש את בבל,

הניחו את רוחי בארץ צפון - הניחו והרגיעו את כעסי על בבל, על שהרעו לישראל יותר מדי.

ט. ויהי דבר ה' אלי לאמר:

י. לקוח מאת הגולה, מחלדי ומאת טוביה ומאת ידעיה - לך תקח, מחלדי, טוביה וידעיה, הבאים מהגולה שבבבל, תרומת כסף וזהב, שיביאו לבנין הבית.

ובאת אהיה ביום ההוא - ביום שישובו מבבל, ובאת בית יאשיה בן צפניה אשר באו מבבל - ובא אל בית יאשיה, ששם יהיו כשיבואו.

יא. ולקחת כסף וזהב, ועשית עטרות - ומהכסף והזהב שתקח תעשה כתרים,

ושמת בראש יהושע בן יהוצבק הכהן הגדול - ותשים בראש הכהן הגדול (ובראש המלך, הוא זרובבל).

יב. ואמרת אליו לאמר - תאמר ליהושע הכהן הגדול,

פה אמר ה' צבאות לאמר,

הנה איש צמח שמו - הנה האיש זרובבל, נקרא צמח, להורות, שמלכותו תצמח ותגדל, ומתחתיו יצמח - ואף זרעו שיבוא תחתיו, יצמח ויצלח במלכותו, ובנה את היכל ה':

יג. והוא יבנה את היכל ה',

והוא ישא הוד - הוד המלוכה,

וישב ומשל על פסאו - כסא המלוכה,

והיה כהן על פסאו - והכהן, יבוא לפני כסא המלך להורותו תורה,

ועצת שלום תהיה בין שניהם - עצות ומחשבות של שלום, ישכנו בין שניהם, ולא יקנאו זה בזה.

יד. והעטרות תהיה לחלם ולטוביה ולידעיה ולחן בן צפניה - העטרות שתרמו, חלם (הוא חלדי), טוביה, ידעיה, וחן בן צפניה (הוא יאשיהו בן צפניה),

לזכרון בהיכל ה' - יהיו להם לזכרון טוב לפני ה'.

טו. ורחוקים יבאו, ובנו בהיכל ה' - ועוד יבואו גויים מרחוק, לתרום תרומות לבנין בית ה',

וידעתם - כשיבואו רחוקים אלו, ותראו קיום נבואתי, תדעו,

ו. **כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת,**
כִּי יִפְלֵא בְעֵינַי שְׂאֵרֵיט הָעָם הַזֶּה בַּיָּמִים הָהֵם -
 רוב הטובה שתהיה, תהיה לפלא בעיני השארית
 מבניי,
גַּם בְּעֵינַי יִפְלֵא נֶאֱמַר ה' צְבָאוֹת - גם בעיני ה'
 יהיה דבר זה לפלא, שמעולם לא היטיב באופן
 מופלא כזה.
 ז. **כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת,**
הֲנִי מוֹשִׁיעַ אֶת עַמִּי מֵאֶרֶץ מִזְרַח, וּמֵאֶרֶץ מְבֹא
הַשָּׁמֶשׁ - מכל קצות העולם, ממזרח וממערב.
 ח. **וְהִבֵּאתִי אֹתָם, וְשָׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם -** אביא
 אותם לשכון בירושלים,
וְהָיוּ לִי לְעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לְאֱלֹהִים,
בְּאֵמֶת וּבְצִדְקָה - באמת ובצדק, שיעשו איש עם
 רעהו.
 ט. **כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת, תַּחֲזִקְנָה יְדֵיכֶם -**
 להשלים בנין הבית,
הַשְּׁמַעִים בַּיָּמִים הָאֵלֶּה אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי
הַנְּבִיאִים, אֲשֶׁר בְּיוֹם יִסַּד בַּיִת ה' צְבָאוֹת הַהֵיכַל
לְהַבְנוֹת - אתם, השומעים את דברי הנביאים,
 משנת שתיים לדריוש⁵, שאז ניבאו לכם
 הנביאים, שתבוא עליכם ברכה בחידוש הבניה,
 ובעיניכם רואים אתם את קיום הנבואה.
 י. **כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם -** לפני תחילת הבניה,
שָׁכַר הָאָדָם לֹא נֶהְיָה - לא מצא אדם את שכרו
 מתקיים בידו, ("והמשתכר משתכר אל צרור נקוב", חגי א' ו')
וּשְׁכַר הַבְּהֵמָה אֵינְנָה - ושכר שהוציא אדם
 מעבודת בהמתו - איננו,
וְלִיּוֹצֵא וּלְבָא - מן העיר,
אֵין שְׁלוֹם, מִן הַצָּר - אין שלום מפני האויב
 הבא עליהם.
וְאֶשְׁלַח אֶת כָּל הָאָדָם אִישׁ בְּרַעְהוּ - ונתתי
 בליבכם, לריב איש עם רעהו.
יא. וְעַתָּה - וכעת, בשנה הרביעית לדריוש, ב -
 ד' בכסלו, אתן ברכה במעשה ידיכם, (תחילת
 הנבואה בפרק ז')
לֹא כִּימִים הָרֵאשִׁינִים אָנִי לְשְׂאֵרֵיט הָעָם הַזֶּה
נֶאֱמַר ה' צְבָאוֹת - ולא כמו בימים הראשונים,
 שלפני יום כד' בכסלו בשנת שתיים לדריוש (יום
 תחילת הבניה), שנתתי מארה וקללה במעשה
 ידיכם.
יב. כִּי זָרַע הַשְּׁלוֹם - מה שתזרעו - תקצרו, וכך
 יבוא שלום בין איש לרעהו,
הַגֶּפֶן תִּתֵּן פְּרִיָּה, וְהָאֶרֶץ תִּתֵּן אֶת יְבוּלָהּ,
וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָם,
וְהִנְחַלְתִּי אֶת שְׂאֵרֵיט הָעָם הַזֶּה אֶת כָּל אֱלֹהֵ -
 ואת כל הטובות האלה ינחלו בניי.

יא. **וַיִּמָּאֲנוּ לְהִקְשִׁיב -** לתוכחות הנביאים,
וַיִּתְּנוּ כְּתֵף סָרְרֵת - הסירו את כתפיהם מלעמוד
 לפני ה', ופנו לאחוריו,
וְאֲזַנֵּיהֶם הִכְבִּידוּ מִשְׁמוֹעַ - מלשמוע את דבר ה'.
יב. וְלִבָם שָׁמוּ שְׁמִיר, מִשְׁמוֹעַ אֶת הַתּוֹרָה, וְאֶת
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁלַח ה' צְבָאוֹת בְּרוּחוֹ בְּיַד
הַנְּבִיאִים הָרֵאשִׁינִים - חזקו והקשו את ליבם
 כשמיר (אבן חזקה), מלשמוע את רצון ה' שמסר
 ביד הנביאים הראשונים,
וַיְהִי קֶצֶף גְּדוֹל מֵאֵת ה' צְבָאוֹת - ובכך, גרמו
 לכעס גדול מאת ה' עליהם.
יג. וַיְהִי כֹאֲשֶׁר קָרָא וְלֹא שָׁמְעוּ - כמו שה' קרא
 אליהם לחזור בתשובה ממעשיהם, ולא שמעו
 בניי לקריאתו,
כִּן יִקְרָאוּ וְלֹא אֶשְׁמַע, אָמַר ה' צְבָאוֹת - כך,
 כשיקראו אליו בצרותיהם, לא ישמע לצעקתם.
יד. וְאֶסְעָרֶם - אפיץ ואפזר אותם בגלות, בחוזה
 רב כרוח סערה,
עַל כָּל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּם - אל כל הגויים
 שאינם מכירים,
וְהָאֶרֶץ נִשְׁמָה אַחֲרֵיהֶם מְעַבֵּר וּמִשָּׁב - הארץ
 תהיה שממה מכל עובר ושב,
וַיִּשְׁיִמוּ אֶרֶץ חֲמֻדָּה לְשָׁמָה - ארץ שהיו הכל
 חומדים אותה, נעשתה לשממה.

פרק ח

א. **וַיְהִי דְבַר ה' צְבָאוֹת לֵאמֹר:**
 ב. **כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת, קִנְיַתִּי לְצִיּוֹן קִנְיָה**
גְּדוֹלָה - אנקום את נקמת ירושלים מאת כל
 הגויים,
וְחִמָּה גְּדוֹלָה קִנְיַתִּי לָהּ - ובכעס גדול אקנא
 לירושלים - בגויים.
 ג. **כֹּה אָמַר ה' שְׁבַתִּי אֶל צִיּוֹן, וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ**
יְרוּשָׁלַם, וְנִקְרְאָה יְרוּשָׁלַם עִיר הָאֵמֶת - אשוב
 לשכון בציון, ואז תקרא ירושלים: "עיר
 האמת", (כי הלא: "שארית בניי לא יעשו עולה...", צפניה ג'
 יג', וכולם יעשו משפט אמת)
וְהָרָה ה' צְבָאוֹת הַר הַקֹּדֶשׁ - והר הבית יקרא:
 "הר הקודש", ולא יתחלל עוד.
 ד. **כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת עַד יִשְׁבוּ זִקְנִים וְזִקְנוֹת**
בְּרַחֲבוֹת יְרוּשָׁלַם,
וְאִישׁ מִשְׁעֲנֵתוֹ בְּיָדוֹ, מֵרֵב יָמִים - ומריבוי
 ימיהם של הזקנים, ישענו בלכתם על מקל.
ה. וְרַחֲבוֹת הָעִיר יִמְלְאוּ יְלָדִים וְיִלְדוֹת מִשְׁחָקִים
בְּרַחֲבוֹתֶיהָ:

⁵ "...מן היום הזה- אברך" (מיום כד' בכסלו, בשנת שתיים לדריוש - יום תחילת הבניה), חגי ב' יט'.

אֶלְכָה גַם אֲנִי - וישבו להם יושבי אותה העיר, אף אנו נלך.

כב. וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים,
וְגוֹיִם עֲצוּמִים - עצומים במספר,
לְבַקֵּשׁ אֶת ה' צְבָאוֹת בִּירוּשָׁלַם, וּלְחַלּוֹת אֶת פְּנֵי
ה':

**כג. כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת בְּיָמֵינוּ הִנֵּה אֲשֶׁר
יִחְזִיקוּ עִשְׂרֵה אַנְשִׁים מִכָּל לְשׁוֹנוֹת הַגּוֹיִם
וְהִחְזִיקוּ בְכַנְף אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר נִלְכָה עִמָּכֶם כִּי
שָׁמַעְנוּ אֶל־הֵימָּה עִמָּכֶם - שיבואו רבים, ויחזיקו
בכנף איש יהודי, ויאמרו: "נלך עמכם, כי שמענו
שה' עמכם".⁶**

פרק ט

א. מִשָּׂא דְבַר ה', בְּאֶרֶץ חֲדָרְךָ וּדְמַשֶּׁק מִנְחָתוֹ -
נבואות ה' תהיינה גם בחדרך (עיר ליד דמשק)
ודמשק, מפני שגבול א"י, יתרחב ויתפשט עד
אליהם, (שה' ישכון ו-"ינוח" בדמשק כמו בא"י)
ב. כִּי לֵה' עֵין אָדָם - כי עיני כל האדם יהיו נישאות
אל ה' ולאמונתו, ובשכר זה יכללו גם הם בא"י,
וְכָל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל - וכל שכן עיני כל שבטי
ישראל.

ג. וְגַם חֲמַת תִּגְבַּל בָּהּ - וגם העיר חמת, תהיה
בתוך גבול א"י,

ד. צוֹר וְצִידוֹן - ואף צור וצידון יכללו בגבול א"י,
כִּי חֲכָמָה מְאֹד - אף שצור, היתה תמיד בוטחת
בחכמתה, גם היא תכנע לפני ה'.

ה. וַתִּבֶן צוֹר מְצוֹר לָהּ - אף שתמיד היו אנשי צור
בונים מבצרים, להתחזק בהם נגד האוייבים,
וַתִּצְבֹּר כֶּסֶף כַּעֲפָר - ואספו כסף רב - כעפר,
וְחָרוּץ, כְּטִיט חוּצוֹת - וזהב רב, כטיט המושלך
בחוצות.

ו. הִנֵּה ה' יוֹרֵשְׁנָה - הנה ה', יגרשם מארצם,
וְהָפָה בָיִם חֵילָהּ - ואת כל החיילים שבצור, יכה
ויטביע בים,

וְהָיָה בָאֵשׁ תֹּאכַל - והעיר תשרף באש.
ה. תִּרְאֵ אֲשַׁקְלוֹן וְתִירָא, וְעֵזָה וְתַחֲלִיל מְאֹד -
הערים אשקלון ועזה יפחדו מאוד, בראותם את
מפלת צור הגדולה,

וְעַקְרוֹן, כִּי הוֹבִישׁ מִבְּטָה - והעיר עקרון (בארץ
פלישתים), תתבייש על שהיתה מביטה אל צור
שתעזור לה בצרתה,

וְאָבַד מֶלֶךְ מַעֲזָה - תאבד המלכות ממלך עזה,
ותכבש ביד ישראל,

**יג. וְהָיָה כַּאֲשֶׁר הָיִיתֶם קְלָלָה בְּגוֹיִם, בֵּית יְהוּדָה
וּבֵית יִשְׂרָאֵל -** כמו שהייתם סמל של קללה בין
הגויים, וכשקללו אמרו: תהיה מקולל כיהודים
המקוללים,

כ. כַּד כַּעֲת אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וְהָיִיתֶם בְּרָכָה - כך כעת אושיע
אתכם ותהיו סמל של ברכה, ויאמרו בברכתם:
ישימד ה' כיהודים המבורכים,
אֵל תִּירָאוּ תַחֲזִקְנָה יְדֵיכֶם - לכן, אל תפחדו,
וחזקו ידיכם לבנות הבית.

יד. כִּי כֹה אָמַר ה' צְבָאוֹת,
**כַּאֲשֶׁר זָמַמְתִּי לְהִרְעֵ לְכֶם, בְּהַקְצִיף אֲבֹתֵיכֶם
אֶתִי אָמַר ה' צְבָאוֹת -** כמו שחשבתי להרע לכם,
כשהכעיסו אותי אבותיכם במעשיהם,
וְלֹא נִחַמְתִּי - ולא התחרטתי מהרעה והבאתי
אותה עליכם.

**טו. כִּי שָׁבְתִי זָמַמְתִּי בְּיָמֵינוּ הִנֵּה אֵלֶיךָ, לְהִיטִיב אֶת
יְרוּשָׁלַם וְאֶת בֵּית יְהוּדָה -** כך, בימים האלה,
אשוב לחשוב עליכם להטיב לכם,
אֵל תִּירָאוּ - לכן אל תיראו.

**טז. אֵלֶי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ, דַּבְּרוּ אִמֶּת אִישׁ
אֶת רֵעֵהוּ -** ולא אחד בפה ואחד בלב,
אִמֶּת וּמִשְׁפַּט שְׁלוֹם שְׁפִטוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם -
שהמשפט יהיה משפט אמת, שיביא שלום בין
בעלי הדין.

יז. וְאִישׁ אֶת רֵעֵהוּ אֵל תַּחֲשְׁבוּ בְּלִבְבְּכֶם -
(הזהירם על שנאת חנם, והיא שהחריבה בית המקדש שני).

יח. וְשָׁבַעְתָּ שֶׁקֶר אֶל תֵּאָהָבוּ,
כִּי אֶת כָּל אֵלֶיךָ אֲשֶׁר שָׁנֵאתִי נֶאֱמַר ה' - כי את כל
אלה אני שונא.

יט. וְהָיָה דְבַר ה' צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר:
יט. כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת צוֹם הַרְבִּיעִי - יז'
בתמוז, (שנבקעה העיר)

וְצוֹם הַחֲמִישִׁי - ט' באב, (חורבן הבית)
וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי - צום גדליה, (על שנרצח גדליה בן
אחיקם)

וְצוֹם הָעֲשִׂירִי - עשרה בטבת, (תחילת המצור על
ירושלים)

**י. הָיָה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׁשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמַעֲדִים
טוֹבִים -** יהפכו לעתיד לבוא לימי שמחה ומועד,
וְהָאִמֶּת וְהַשְּׁלוֹם אֶהְבּוּ - בתנאי שתאהבו לעשות
משפט אמת, ושלום בין איש לרעהו.

כ. כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת,
עַד אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וַיִּשְׁבִּי עָרִים רְבוֹת - לעתיד
לבוא עוד יבואו עמים ויושבי ערים רבות
לירושלים,

כא. וְהָלְכוּ יוֹשְׁבֵי אַחַת אֶל אַחַת לֵאמֹר - יבואו
יושבי עיר אחת לעיר אחרת ויאמרו:

**נִלְכָה הַלּוֹךְ לְחַלּוֹת אֶת פְּנֵי ה' וּלְבַקֵּשׁ אֶת ה'
צְבָאוֹת -** בואו נלך להתפלל לה' בירושלים,

⁶ אמר ריש לקיש: כל הזהיר בציצית, זוכה ומשמשין לו 2800 עבדים, שנאמר: "כה אמר ה' צבאות, בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים, והחזיקו בכנף איש יהודי לאמר..."; 70 אומות ומכל אומה שבשבעים לשון יבואו 10, לכל אחת מארבע הכנפות - הרי 2800 (שבת לב ע"ב)

יב. **שׁוּבוּ לְבַצְרוֹן** - שׁוּבוּ בְנֵי לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁהִיא חֲזָקָה כְּעִיר מְבֻצָּרֶת, **אֲסִירֵי הַתְּקוּהָ** - אַתֶּם, שְׂאִסּוּרִים וְקִשּׁוּרִים כֹּל יָמֵי הַגְּלוּת בַּתְּקוּהָ לְגֵאוּלָּה, **גַּם הַיּוֹם מְגִיד מְשָׁנָה אֲשִׁיב לָךְ** - גַּם הַיּוֹם אוֹמֵר לָךְ בַּשּׁוּרָה שְׁנִיָּה (שִׁמְפֹּרֶשׁ בַּפְּסוּקָה הַבְּא), מִלְּבַד הַבַּשּׁוּרָה עַל בְּנֵי הַבַּיִת. **יג. כִּי דָרְכָתִי לִי יְהוּדָה** - אֲכִין אֶת יְהוּדָה לְהִלְחֵם בְּיָנִי (בְּזִמְנֵן הַחֲשֻׁמוֹנָאִים), כַּדְרִיכַת הַקֶּשֶׁת בַּחֲצִיצִים, **קֶשֶׁת מִלְּאֲתֵי אֶפְרַיִם** - מִלְּאֲתֵי אֶת יַד אֶפְרַיִם בַּקֶּשֶׁת, **וְעוֹרֹתַי בְּנִיךְ צִיּוֹן עַל פְּנֵיךְ יָוֵן** - יְעוֹרֵר ה' אֶת בְּנֵי צִיּוֹן, לְהִלְחֵם עִם בְּנֵי יָוֵן, **וְשָׁמְתִיךָ כְּחֶרֶב גִּבּוֹר** - וְאֲשִׁים אֶתְכֶם לְהִיּוֹת כְּחֶרֶב שֶׁל גִּבּוֹר, הַהוֹרֶגֶת וּמְשַׁכֶּלֶת אֶת חַיִּילֵי הָאוֹיֵב. **יד. וְה' עָלֶיְהֶם יִרְאֶה** - וְכַבּוֹד ה', יִתְגַּלֶּה וִירָאֵה עַל יִשְׂרָאֵל בְּנִצְחוֹן הַמִּלְחָמָה, **וַיֵּצֵא כְּבָרֶךְ חֲצוֹ** - וְחִיצִיו שֶׁל ה', יִמְהָרוּ לְהַכּוֹת בְּאוֹיֵב כַּמְהִירוֹת הַבְּרָקָה, **וְה' אֱלוֹקִים בְּשׁוֹפָר יִתְקַע** - כַּגִּבּוֹר הַתּוֹקֵעַ בְּמִלְחָמָה, **וְהִלַּךְ בְּסַעֲרוֹת תִּימָן** - וַיְבֹא עַל יָוֵן בַּמְהִירוֹת, כְּרוּחַ דְּרוֹמִית הַבָּאָה בְּסַעֲרָה. **טו. ה' צְבָאוֹת יִגַּן עָלֶיְהֶם** - עַל יִשְׂרָאֵל, **וְאָכְלוּ וְכָבְשׁוּ אֲבְנֵי קָלַע** - וַיֹּאכְלוּ וַיִּכְבְּשׁוּ וַיִּשְׁחִיתוּ אֶת יָוֵן, שֶׁהָיוּ מְשַׁלְּכִים אֲבָנִים בְּקָלַע, (קָלַע - כְּלִי לְהַשְׁלֶכֶת אֲבָנִים), **וְשָׁתוּ** - דָּם הָאוֹיֵב, **הָמוּ כָמוֹ יָוֵן** - וַיְהִימוּ בְּקוֹל כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹתִים יָוֵן, **וּמִלְּאוּ כַּמְזֶרֶק כְּזֵוִיּוֹת מְזִבַּח** - יִהְיוּ מִלְּאִים בְּדָם הַרוֹגִים, כַּמְזֶרֶק הַדָּם (כְּלִי קַבֵּלֶת הַדָּם), וְכַפִּיּוֹת הַמְזִבַּח שְׁזוֹרְקִים בְּהֶם דָּם הַקְּרִבָּנוֹת. **טז. וְהוֹשִׁיעַם ה' אֱלֹהֵיהֶם בַּיּוֹם הַהוּא כְּצֵאֵן עֲמוֹ** - ה' יוֹשִׁיעַ אֶת עַמּוֹ, כְּרוּעָה - הַמוֹשִׁיעַ אֶת צֵאֲנוֹ, **כִּי אֲבְנֵי נֶזֶר** - כִּי הַחֲשֻׁמוֹנָאִים, שֶׁהֵם כְּאֲבָנִים טוֹבוֹת הַשָּׁמַיִם עַל הַנֶּזֶר, עַל הַכֶּתֶר, **מִתְּנוֹסְסוֹת עַל אֲדָמָתוֹ** - יִהְיוּ מוֹרְמִים וְנִישְׂאִים בְּגִדּוּלָה בְּאֲדָמַת אִיִּי. **יז. כִּי מָה טוֹבוֹ וּמָה יָפִיו** - כִּי מָה טוֹב וַיְפָה, יִהְיֶה בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, **דָּגוֹן בְּחוּרִים** - הַדָּגוֹן יִתֵּן כּוֹחַ לְבַחּוּרִים, **וְתִירוֹשׁ יִנּוֹבֵב בְּתֵלּוֹת** - וְהֵינִן יִגְרוּם לְבַתּוֹלוֹת, לְדַבֵּר⁷ דְּבַרֵי שִׁיר וְהִלֵּל לַה'.

וְאֲשַׁקְלוֹן לֹא תֵשֵׁב - מִפְּנֵי שֶׁגַם הִיא תִּכְבַּשׁ בְּיַד יִשְׂרָאֵל. **ו. וַיֵּשֶׁב מִמְּזֶר בְּאֲשְׁדּוֹד** - וּבְאֲשְׁדּוֹד, יֵשְׁבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם כְּזָרִים וְנִכְרִים בָּהּ, **וְהִכְרַתִּי גְּאוֹן פְּלִשְׁתִּים** - וְאִכְרַתִּי אֶת גְּאוֹתָם שֶׁל פְּלִישְׁתִּים, וְלֹא יִמְשְׁלוּ עוֹד בְּאַרְצָם. **ז. וְהִסְרֹתִי דָמָיו מִפִּינוּ, וְשִׁקְצִינוּ מִבֵּין שְׁפִינוּ** - אִסִּיר מִפְּלִישְׁתִּים אֶת הַרְשָׁעִים, שֶׁהָיוּ שׁוֹפְכִים דָּם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, וּבִכְךָ, כְּאִילוּ אָכְלוּ בֶשֶׂר מִשׁוֹקֵץ וּמְאֹס לִפְנֵי ה', **וְנִשְׂאָר גַּם הוּא לְאֵלֵהֶינוּ** - וְהַנְּשֹׂאֲרִים מֵהֶם, יִהְיוּ גַם הֵם נֹאמְנִים לַה' אֱלוֹקֵינוּ, **וְהָיָה כְּאֵלֶּף בֵּיהוּדָה** - וַיְהִיו כְּגִדּוּלִים שְׁבֹאֲנֵי יְהוּדָה, **וְעִקְרוֹן כִּיבוּסִי** - וְאֲנֹשִׁי עִקְרוֹן יֵשְׁבוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, כִּיבוּס, שִׁישְׁבוּ בֵּין אֲנֹשִׁי יְרוּשָׁלַיִם וְנִתְּנוּ לָהֶם מִסַּחֲמָה. **ח. וְחִנִּיתִי לְבֵיתִי מִצְבָּה, מִעֵבֶר וּמִשְׁבַּע** - אַחַת לִיד בֵּיתִי (בֵּיהֶמ"ק), לְהִגָּן עַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִכָּל צֶבֶא, וּמִכָּל עוֹבֵר וּשֹׁב, שִׁיבּוּאוֹ לְהִרְעוֹת לָהֶם, **וְלֹא יַעֲבֹר עָלֵיהֶם עוֹד נֹגֶשׂ** - וְלֹא יַעֲבֹר עוֹד עַל יִשְׂרָאֵל, נֹגֶשׂ וְלוֹחֵץ לְהִרְעוֹת לָהֶם, **כִּי עֲתָה רָאִיתִי בְּעֵינָי** - כִּי עֲתָה, רוֹאֵה אֲנִי אֶת צַרְתָּם לְהִגָּן עָלֵיהֶם, וְלֹא אֶסְתִּיר עוֹד אֶת פְּנֵי מֵהֶם. **ט. גִּילִי מְאֹד בְּתַי צִיּוֹן, הִרְיַעִי בַּת יְרוּשָׁלַיִם** - שִׁמְחוּ מְאֹד בְּנֵי צִיּוֹן, וְהִרְיַעוּ בְּקוֹלְכֶם בְּשִׁמְחָה, **הִנֵּה מִלְּפָנֶיךָ יְבֹא לָךְ** - מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, **צְדִיק וְנוֹשֵׁעַ הוּא** - צְדִיק הוּא, וַיּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל, **עָנִי** - עֲנוּתָן וְכַנּוּעַ לִפְנֵי ה', **וְרִכַּב עַל חֲמוֹר** - וַיִּרְכַּב עַל חֲמוֹר, כְּמִידַת הַעֲנוּהָ, (אֵף שֶׁכָּל הָעוֹלָם יִהְיֶה בְּרִשְׁוֹתוֹ) **וְעַל עֵיר בֶּן אֶתְנוֹת** - אוֹ עַל עֵיר - בֶּן הָאֲתוֹן. **י. וְהִכְרַתִּי רֶכֶב מֵאֶפְרַיִם, וְסוּס מִירוּשָׁלַיִם** - אִכְרַתִּי מֵאֶפְרַיִם וּמִירוּשָׁלַיִם רֶכֶבִי וְסוּסֵי מִלְחָמָה, **וְנִכְרַתִּי קֶשֶׁת מִלְחָמָה** - וְאִכְרַתִּי אֶת קֶשֶׁתוֹת הַמִּלְחָמָה, (שֶׁלֹּא יַעֲסִקוּ עוֹד בְּמִלְחָמוֹת) **וְדַבַּר שְׁלוֹם לְגוֹיִם** - וַיְדַבֵּר דְּבָרִים, שִׁיבִיאוּ שְׁלוֹם בֵּין הָעַמִּים, **וּמִשְׁלוּ מֵיָם עַד יָם** - וַיִּמְשֹׁל מֵהַיָּם עַד סוֹף צַד מֵעֵרֶב, הֵינִינוּ בְּכָל הָעוֹלָם, **וּמִנְהָר עַד אֶפְסֵי אֲרָץ** - וּמִנְהַר פְּרַת, עַד קְצוֹת הָאֲרָץ. **יא. גַּם אֶת בְּדָם בְּרִיתְךָ** - גַּם אַתֶּם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, בְּזָכוֹת דָּם הַבְּרִית, (י"א: דָּם הַמִּילָה, וּי"א: דָּם שְׂזֶרֶק מִשֶׁהָ עַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, בְּבְרִית שְׁמִירַת הַתּוֹרָה בְּפִי מִשְׁפָּטִים) **שִׁלַּחְתִּי אֲסִירֶיךָ מִבּוֹר, אֵין מִיָּם בּוֹ** - אֲשַׁלַּח מֵהַגְּלוּת, אֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּאִסִּירִים בְּבוֹר לֹא מִיָּם. (מִשְׁלַל לְצַרוֹת וְלִקְוֹשֵׁי הַגְּלוּת)

⁷ נִיב - דִּיבּוֹר, כְּמוֹ: "בּוֹרָא נִיב שְׁפָתַיִם..."; יִשְׁעֵיהוּ נִזִּי יִטִּי.

פרק י

א. שאלו מה' מטר, בעת מלקוש - בקשו מה' שיוריד לכם גשם, אפילו בזמן המלקוש (הגשם האחרון בימי ניסו),
ה' עשה חזיונים - ה', הוא המביא עננים המביאים גשם,
ומטר גשם יתן להם, לאיש עשב בשדה - ומטר גשם ירד לכל איש, על העשב שבשדה.
ב. כי התרפים דברו און, והקוסמים חזו שקר - כי הנה, בעלי התרפים דברו בשם הע"ז דברי שקר והבל,
וחלמות השוא ידברו הבל ינחמון - וכל הנחמות, שדברו נביאי השקר בחלומותיהם, שקר והבל היו, (ודבר נביאי ה' התקיים, וגלו ממקומם),
על כן נסעו - ממקומם, וגלו מארצם,
כמו צאן יענו, כי אין רעה - ישראל היו כצאן ללא רועה ומנהיג, ונכנעו לפני אויביהם וגלו ממקומם.
ג. על הרעים חרה אפי - על מלכי הגויים, כועס ה',
ועל העתודים אפקוד - ועל השרים (עתודים - עיזים זכרים, ההולכים לפני הצאן), יזכור ה' את עוונם,
כי פקד ה' צבאות את עדרו, את בית יהודה - כי זכר ה' את עדרו, את ישראל, לנקום נקמתם,
ושם אותם כסוס הודו במלחמה - יתן להם ה' גבורה, כסוס המראה את הודו, (את יופי כוחו וגבורתו), במלחמה.
ד. ממונו פנה - מיהודה, יצאו מלכים (אבן הפינה, שהיא יסוד הבנין),
ממונו יתד - שרים (יתד שעליו נשען העם במלחמתו), ממונו קשת מלחמה - וחיללים גבורים שינצחו את אויביהם, (שינצחו את אויביהם בגבורתם, ללא עזרת זרים),
ממונו יצא כל נוגש יחדו - וממונו (מיהודה), יצא כל נוגש - ללחוץ את הגויים.
ה. והיו כגברים בוסים בטיט חוצות במלחמה - ירמסו את אויביהם בקלות, כטיט הנרמס בחוצות,
ונלחמו פי ה' עמם - ויצליחו במלחמתם, כי ה' עמם,
והבישו רכבי סוסים - ובגבורת מלחמתם, יביישו את רוכבי הסוסים של האוייב.
ו. וגברתי את בית יהודה - אתן גבורה לבית יהודה על אויביהם,
ואת בית יוסף אושיע - ואף את עשרת השבטים, אשיב מגלותם,
והושבותים פי רחמתיים - ואושיב אותם בארצם, כי מרחם אני עליהם,

והיו פאשר לא זנחתיים - וישבו בשלווה וברוב טובה, כאילו מעולם לא גלו,
כי אני ה' אלהיהם ואענם - כי אני אלוקיהם, ואענה להם בצרתם ואושיעם.
ז. והיו כגבור אפרים - גם אפרים, יהיו כגיבורים במלחמה,
ושמח לבם כמו יין - ישמח ליבם בנצחונם על אויביהם, כמו השמח בשתיית יין,
ובניהם יראו ושמחו - את נצחון אבותם, וישמחו יגל לבם בה' - ויגילו בנצחון ובישועת ה' על אויביהם.
ח. אשרקה להם - ישרוק להם ה', לסימון, שישבו לארצם,
ואקבצם פי פדיתים - ואקבץ אותם לארצם, כי הנה אני פודה ומציל אותם - מגלותם,
ורבו כמו רבו - וירבו בבנים, כמו שרבו במצרים.
ט. ואזרעם בעמים - כי הנה, גם שזרעתי ופיזרתי אותם בין העמים,
ובמרחקים יזכרוני - גם בארצות רחוקות, זכרו את ה' ואת תורתו,
וחיו את בניהם ושבנו - ויחיו עם בניהם, וישבו לארץ.
י. והשיבותים מארץ מצרים, ומאשור אקבצם - אשיב ואקבץ אותם, ממצרים ומאשור,
ואל ארץ גלעד ולבנון אביאם, ולא ימצא להם - לארץ הגלעד והלבנון (הלבנון - א"י), ולא ימצא להם די מקום. (כי ירבו מאוד).
יא. ועבר בים, צרה - האומות, שרבים כמי הים, תעבור עליהם צרה,
והפה בים גלים - הצרה (הפורענות) תכה בשרים, שנמשלו לגלי הים,
והבישו כל מצולות יאר - ויתייבשו כל המים שבעומק הים, (שיכרתו האומות),
והורד גאון אשור - ותרד הגאווה מאשור,
ושבט מצרים יסור - והממשלה תסור ממצרים.
יב. וגברתי בה' - אתן להם גבורה מאת ה',
ובשמו יתהלכו נאם ה' - ובשם ה' יבטחו וילכו להלחם עם אויביהם.

פרק יא

א. פתח לבנון דלתיך - פתחו מלכי העמים, (שנמשלו לעצי הלבנון החזקים), את דלתות ארצכם לפני אויביכם,
ותאכל אש בארזיך - ותאכל אש האוייב את המלכים החזקים (הארזים שבלבנון),
ב. הילל ברוש, פי נפל ארז - מיללים השרים, שנמשלו לעץ הברוש (שאינו חזק וגדול כארז), על שנכרת המלך, הארז,

אֲשֶׁר אֲדַרְשׁ שְׁדָדוֹ - שהשרים החזקים נשדדו ע"י האוייב,
הִילִילוּ אֲלוֹנֵי בָשָׁן - תיללו עצי האלון שבהרי הבשן, (עצי האלון חלשים מעצי היער)
כִּי יָרַד יַעַר הַבְּצִיר - כי ירדו מגדולתם, השרים החזקים כעצי היער.
ג. קוֹל יִלְלַת הָרְעִים, כִּי שְׁדָדָה אֲדַרְשֶׁם - קול יללת המנהיגים נשמע, על שנשדד חוזקם ושלטונם, (שהוא להם לתפארת; אֲדַרְשֶׁם, מלשון אדיר וחזק)
קוֹל שְׁאֲגַת כְּפִירִים, כִּי שְׁדָד גְּאוֹן הַיְרֵדָן - קול יללת המלכים נשמע, על שנשדד מהם מקום ישיבתם - בגאון, בחוזק הירדן.⁸ (מקום שלטונם)
ד. כִּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי, רַעַה אֶת צֵאן הַהֲרָגָה - אומר ה' לזכריה, שיכין רועים, מנהיגים לישראל, הקרואים צאן המוכן להריגה.
ה. אֲשֶׁר קִנְיֵהוּ יְהֻרָגוּ - אשר הקונים את ישראל, יקחו אותם להריגה,
וְלֹא יֵאָשְׁמוּ - ואין רואים כל אשמה, בכך שיהרגו את ישראל,
וּמִכְרִיָּהוּ יֵאמַר - ומי שימכור את הצאן יאמר:
בְּרוּךְ ה' - שמכרתי צאן, שאין בו כל ברכה, וְאֶעֱשֶׂר - ועוד קבלתי עליו כסף והעשרתי, (שנמכרו מעם לעם),
וְרַעִיָּהֶם לֹא יִחְמוֹל עֲלֵיהֶן - הרועה (ה') אינו מרחם על צאנו.
ו. כִּי לֹא אַחְמוֹל עוֹד עַל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ - א"י, נְאֻם ה',
וְהִנֵּה אֲנֹכִי מִמְצִיא אֶת הָאָדָם אִישׁ בְּיַד רַעְיוֹ וּבְיַד מִלְכּוֹ - הנה אני נותן אותם, שיפלו איש ביד רעהו, ואיש ביד המלך,
וְכַתְּתוּ אֶת הָאָרֶץ, וְלֹא אֲצִיל מִיָּדָם - ישברו האוייבים את הארץ, ולא אציל את הצאן מידם.
ז. וְאֶרְעָה אֶת צֵאן הַהֲרָגָה - ואני (ה'), רעיתי את צאן ההריגה,
לְכֹן עֲנִיִּי הַצֵּאן - באמת, עניי הצאן היו בתחילה, וְאֶקַּח לִי שְׁנֵי מְקוֹלוֹת, לְאַחַד קְרָאתִי נְעָם וּלְאַחַד קְרָאתִי חֲבָלִים, וְאֶרְעָה אֶת הַצֵּאן - ובשתי הנהגות נהגתי עמהם: הנהגה של מקל נועם והשפעת רוב טובה, והנהגה של מקל חובלים, המכה בצאן.
ח. וְאֶכְחַד אֶת שְׁלֹשֶׁת הָרְעִים, בְּיַרְח אֶחָד - וקלקלו את דרכם, עד שבזמן קצר הכחדתי שלושה מנהיגים מישראל,
וְתִקְצַר נַפְשֵׁי בָהֶם, וְגַם נַפְשָׁם בְּחֻלָּה בִּי - ותקצר שכביכול קצרה נפשו של ה' ומאסה בישראל -
ט. וְאֵמַר, לֹא אֶרְעָה אֶתְכֶם - לא ארעה ואשגיח עוד על הצאן, (בהנהגה של מקל נועם, וכדלהלן פס' י'),

הַמִּתָּה תַּמּוּת - העומדת למות בדבר - תמות, וְהַנִּכְחָדַת תִּכְחַד - והעומדת להכחד בחרב - תכחד,
וְהַנְּשֹׂארוֹת, תֹּאכְלֶנָּה אִשָּׁה אֶת בָּשָׂר רַעוּתָהּ - ואלו שישארו מן הצאן, יאכלו אחד את השני מרוב רעב.
י. וְאֶקַּח אֶת מִקְלֵי אֶת נְעָם, וְאֶגְדַּע אֹתוֹ - לקחתי את מקל הנועם שבו הנהגתי את הצאן, ושברתי אותו,
לְהַפִּיר אֶת בְּרִיתִי, אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת כָּל הָעַמִּים - ובכך, הופרה הברית, שכאילו כרת ה' עם כל העמים, שלא ירעו לישראל אם ישמרו את התורה.
(שבהנהגה שהנהיג את הצאן במקל נועם, שומר עליהם מפני כל רעה)
יא. וְתִפְרַר בַּיּוֹם הַהוּא - הברית עם העמים, וְיִדְעוּ כֹן עֲנִיִּי הַצֵּאן הַשְּׂמֵרִים אֹתִי - הצדיקים שבעניי הצאן, השומרים לעשות את דבר ה',
כִּי דָבַר ה' הוּא - רוב הצרות שעושים לנו העמים, גזירה היא לפני ה'.
יב. וְאֵמַר אֲלֵיהֶם אִם טוֹב בְּעֵינֵיכֶם, הֲבֹ שְׂכָרִי - אם רוצים אתם, תנו לי (לה'), הרועה את הצאן את שכרי על שמירת הצאן עד כעת, (ושכרי הוא, שתעשו מצוותי),
וְאִם לֹא חֲדָלוּ - ואם אינכם רוצים חדלו לעשות רצוני, ולא אשגיח עליכם כלל,
וַיִּשְׁקְלוּ אֶת שְׂכָרִי שְׁלֹשִׁים כֶּסֶף - שקלו לי בשכרי משקל 30 כסף (משל לתורה ומצוות שנתנו לו 30 צדיקים מהצאן).
יג. וַיֵּאמֶר ה' אֵלַי, הַשְּׁלִיכֵהוּ - את ה - 30 שקל כסף, את הצדיקים העושים רצוני, אֶל הַיּוֹצֵר, אֶדְרֵי הַיָּקָר - אל האוצר האדיר והחזק, אל ביהמ"ק,
אֲשֶׁר יִקְרָתִי מֵעַלֵּיהֶם - וזכות יקרה זו, עומדת מעליהם כעטרה על ראשם,
וְאֶקַּחָה שְׁלֹשִׁים הַכֶּסֶף וְאֶשְׁלִיךְ אֹתוֹ בַּיַּת ה' אֶל הַיּוֹצֵר:
יד. וְאֶגְדַּע אֶת מִקְלֵי הַשְּׁנֵי, אֶת הַחֲבָלִים - ה' שבר את מקל ההנהגה השני, מקל החובלים, לְהַפִּיר אֶת הָאֲחוּהָ בֵּין יְהוּדָה וּבֵין יִשְׂרָאֵל - להפיר את האחוה הרעה, שהיתה בין יהודה וישראל, שלמדו להרע כישאל.
טו. וַיֵּאמֶר ה' אֵלַי, עוֹד קַח לְךָ כְּלֵי רַעַה אֲוִלִי - קח לך כלי של רועה טיפש, שינהיג את הצאן.
טז. כִּי הִנֵּה אֲנֹכִי מִקִּים רַעַה בְּאָרֶץ - רועה אוילי,
הַנִּכְחָדוֹת, לֹא יִפְקֹד - הנכחדות הסרות מן העדר, לא יזכור לשמרם,
הַנְּעִיר, לֹא יִבְקֹשׁ - ואת הצאן הרך הצעיר, לא יבקש לדאוג להם,

⁸ גאון הירדן - המקום, שבו זורמים מי הירדן בחזקה. ובסמוך לשם, מקום רביצת האריות.

אמצה לי יִשְׁבִי יְרוּשָׁלַם, בַּה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵיהֶם -
התחזקו עבורי אנשי ירושלים בתפילותיהם,
שלא ננזק ככל העמים שסביבנו.

ו. בַּיּוֹם הַהוּא אֲשִׁים אֶת אֶלְפֵי יְהוּדָה, כְּכִיּוֹר אֵשׁ
בְּעֵצִים - החשובים שביהודה, ישובו וילחמו עם
העמים שכפו אותם לעשות עמהם המצור, ויהיו
דומים לכירה השורפת עצים בתוכה, (שישרפו את
העמים שסביבם)

וּכְלַפִּיד אֵשׁ בְּעֵמִיר - וכמו לפיד אש, השורף
עמיר, (חבילת שבילים),

וְאָכְלוּ עַל יְמִין וְעַל שְׂמֹאל אֶת כָּל הָעַמִּים סָבִיב
- ישחיתו את כל העמים שסביבם,

וְיִשְׁבֶּה יְרוּשָׁלַם עוֹד תַּחְתֵּיהָ, בִּירוּשָׁלַם - וישובו
אנשי ירושלים במקומם - בירושלים.

ז. וְהוֹשִׁיעַ ה' אֶת אֶהְלֵי יְהוּדָה בְּרֹאשׁוֹנָה -
הישועה תבוא בתחילה, ליושבי אהלי יהודה
בערים שסביב ירושלים, ורק אח"כ לעיר
ירושלים,

לְמַעַן לֹא תִגְדַּל תַּפְאֲרַת בֵּית דָּוִד וְתַפְאֲרַת יִשָּׁב
יְרוּשָׁלַם, עַל יְהוּדָה - כדי שלא יתפארו אנשי
ירושלים, שאנשי יהודה נצלו רק בזכותם.

ח. בַּיּוֹם הַהוּא יִגַּן ה' בְּעֵד יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם - יגן ה'
על יושבי ירושלים,

וְהָיָה הַנְּכַשֵּׁל בָּהֶם - והיה החלש שבאנשי
ירושלים,

בַּיּוֹם הַהוּא כְּדוֹד הַמֶּלֶךְ, - יהיה חזק וגיבור ביום
ההוא - כדוד המלך,

וּבֵית דָּוִד כְּאֵלֵהֶם, כְּמִלְאָךְ ה' לַפְּנֵיהֶם - ובית
דוד חזקים כמלאך אלוקים, שילכו בראש
ישראל למלחמה - ויצליחו.

ט. וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא אֲבַקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל
הַגּוֹיִם הַבָּאִים עַל יְרוּשָׁלַם - ביום ההוא אבקש
וארצה להשמיד את כל העמים, הבאים להלחם
על ירושלים.

י. וְשִׁפְכְתִי עַל בֵּית דָּוִד וְעַל יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם,
רוח חן וְתַחֲנוּנִים - אשפוך על יושבי ירושלים,
רצון להתחנן ולהפציר לפני ה', שיתן להם חן
ורחמים,

וְהִבִּיטוּ אֵלַי אֶת אֲשֵׁר דָּקְרוּ - ויביטו על ההרג
שהרגו בהם האומות בשנות הגלות,

וְסָפְדוּ עֲלָיו כְּמִסְפַּד עַל הַיְחִיד - ויספידו על
אותם הרוגים, כמו מספד שעושה אדם על בנו
יחידו,

וְהָמַר עֲלָיו כְּהָמַר עַל הַבְּכוֹר - ויבכו עליו
במרירות לב, כמו שבוכים על בן בכור.

יא. בַּיּוֹם הַהוּא יִגְדַּל הַמְּסַפֵּד בִּירוּשָׁלַם, כְּמִסְפַּד
הַדְּדַרְמוֹן בְּבִקְעַת מְגִדּוֹן - כמו המספד שעשו
להדדריון בבקעת מגידון. (מספד גדול וידוע בימיהם)

וְהִנְשַׁבֶּרֶת לֹא יִרְפָּא - ואת השבורה באחת
מאבריה - לא ירפא,

הַנְּצִבָה, לֹא יִכְלָל - העומדת במקומה מחולשה
ומחולי, לא יפרנס אותה במקומה לחזק אותה,
וּבִשְׂר הַבְּרִיאָה יֵאָכֵל,

וּפְרִסְיָהּ יִפְרָק - ואת פרסות רגלי הבריאה
והחזקה, ישבור וישחית. (משל לשמנים ולעשירים)

יז. הוֹי רַעֵי הָאֲלִיל - אוי על הרועה, המנהיג את
ישראל, בהנהגה של הבל,

עֲזָבִי הַצֹּאן - העוזב את הצאן,
חָרַב עַל זְרוּעוֹ, וְעַל עֵין יְמִינוֹ - תבוא החרב,
ותכה על זרועו, ועל עינו שהביט על הצאן לנצל
אותו לצרכו,

זָרְעוּ יְבוֹשׁ תִּיבֶשׁ, וְעֵין יְמִינוֹ כְּהָה תִּכְהֶה -
זרועו של הרועה תיבש, וראיית עינו תחלש, ולא
יראה את הצאן שרוצה לנצל לעצמו.

פרק יב

א. מִשָּׂא דְבַר ה' עַל יִשְׂרָאֵל נָאִם ה',
נְטָה שָׁמַיִם - ה', הנוטה והפורש את השמים,
וַיִּסַּד אֶרֶץ - ואשר שם את יסודות הארץ,

וַיַּצַּר רוּחַ אָדָם בְּקִרְבּוֹ - ויוצר את רוחו אדם
בתוך גופו.

ב. הִנֵּה אֲנֹכִי שֵׁם אֶת יְרוּשָׁלַם, סֶף רַעַל לְכָל
הָעַמִּים סָבִיב - הנה אני שם את ירושלים ככלי
מלא ברעל, שיבואו כל הגויים להלחם עליה,
ובירושלים יפלו.

ג. וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא אֲשִׁים אֶת יְרוּשָׁלַם, אֲבָן
מַעֲמָסָה לְכָל הָעַמִּים, כָּל עַמְּסִיָּה שְׂרוּט יִשְׂרָאוֹ
וְנֶאֱסַפּוּ עֲלֶיהָ כָּל גּוֹיֵי הָאֶרֶץ - אתן את ירושלים
להיות, כמו אבן גדולה, אשר כל מי שמעמיס
וסוחב אותה - נשרט ונפגע.

ד. בַּיּוֹם הַהוּא נָאִם ה',
אֶכָּה כָּל סוֹס בְּתַמְהוֹן, וּרְכָבוֹ בְּשַׁגְעוֹן - כל
הסוסים ורוכביהם, הבאים על ירושלים, יוכו
בתמהון ובשגעון, שלא ידעו לאן לפנות,
וְעַל בֵּית יְהוּדָה, אֶפְקַח אֶת עֵינַי - אך על אנשי
יהודה הצרים בעל כרחם על העיר, אפקח את
עיניהם ולא יוכו בשגעון ובתמהון,

וְכָל סוֹס הָעַמִּים אֶכָּה בְּעוֹרוֹן - רק את סוסי
העמים אכה בעורון, שלא יראו את הדרך
בלכתם.

ה. וְאָמְרוּ אֶלְפֵי יְהוּדָה בְּלִבָּם - גדולי אנשי
יהודה הצרים על ירושלים, (כשיראו שהם ניצולים בין
כל הצרים), יאמרו בליבם,

כי אדם הקנני מנעורי - כי אדם אחד, קנה אותי מנעורי לעבוד באדמתו.

ו. ואמר אליו - אדם,

מה המכות האלה בין ידיך - בין כתפיד, (ששם מלקין עוברי עבירה)

ואמר אשר הפיתי בית מאהבי - אלו המכות, אשר היכו אותי אוהבי, (בי"ד) שרצו לישר את דרכי.

ז. חרב, עורי על רעי - חרב! התעוררי לבוא על הרועה המושל על ישראל בגלותם, (מלכי הגויים המושלים בישראל),

ועל גבר עמיתי - ועל האיש, שחברתי אותו לי לשמור על צאני, (חבר הוא לי ברעיית הצאן)

נאם ה' צבאות, הך את הרעה, ותפוצין הצאן - הפי את הרועה, ויפוצו הצאן (ישראל),

והשבתי ידי על הצערים - ואשיב ידי שנית, להכות את השרים הקטנים.

ח. והיה בכל הארץ נאם ה', פי שנים בה יפרתו יגועו, והשלשית יותר בה - שני שלישים מאנשי העולם יכרתו וימותו, ורק שלישי ישארו.

ט. והבאתי את השלשית באש - וגם על השליש שישארו, אביא יסורים קשים כאש,

וצרפתים בצרף את הכסף, ויבחנתים כבחן את הזהב - ואצרוף ואנקה אותם מכל ליכלוך, כפי שצורפים את הכסף מכל סיג (פסולת הכסף), וכפי שבוחנים בדיקדוק את הזהב,

הוא יקרא בשמי ואני אענה אתו - ורק הצדיקים הגמורים, שישארו ויקראו אל ה' באמת, יענה להם ה' ויצילם,

אמרת עמי הוא, והוא יאמר ה' אלהי - ה' יאמר על ישראל שישארו: רק הם עמי הם, והם יאמרו על ה': רק הוא אלוקינו ואין עוד.

פרק יד

א. הנה יום בא לה' - הנה יום עתיד לבוא מלפני ה', (שיום זה, שמור ומוכן לבוא)

וחלק שללך בקרבך - ויחלקו את השלל מצבא גוג.

ב. ואספתי את כל הגוים אל ירושלים למלחמה - כל העמים, יאספו עם גוג להלחם על ירושלים, ונלכדה העיר - ויכבשו את העיר ירושלים, ונששו הבתים - אבני הבתים שיחריבו, ירמסו ברגליהם,

והנשים תשכבנה - וישכבו עם נשות ירושלים, ויצא חצי העיר בגולה, ויתר העם - שלא יגלו,

לא יפרת מן העיר - וישארו בירושלים. ג. ויצא ה' - ממקומו,

יב. וספדה הארץ משפחות משפחות לבד - כל משפחה ומשפחה בארץ, יעשו מספד לעצמם, משפחת בית דויד לבד,

ונשיהם לבד - דרך צניעות שהנשים יספידו בנפרד מהגברים,

משפחת בית נתן לבד, ונשיהם לבד:

יג. משפחת בית לוי לבד, ונשיהם לבד, משפחת השמעיה לבד ונשיהם לבד - המשפחות שהזכיר הנביא, (משפחת דויד, נתן, לוי והשמעיה), היו משפחות גדולות וידועות באותו הזמן.

יד. כל המשפחות הנשארות, משפחות משפחות לבד ונשיהם לבד - כל המשפחות שנשארו, מלבד המשפחות שהוזכרו, יעשו הספד על המתים, כל אחת בנפרד.

פרק יג

א. ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דויד ולישבי ירושלים - יהיה מקור מים (מעייני מים חיים) נפתח לצרכי יהודה היושבים בירושלים,

לחטאת ולנדה - וממעין זה, יקחו מים חיים למי איפר פרה אדומה, שמנדים (מזים) לטהר טמאי מתים. {נקראים גם מי חטאת (מים שמטהרים), וגם מי נידה (מים שמזים); והוא המעין שניבאו יחזקאל ויואל: "...והנה מים יצאים מתחת מפתח הבית..." "יחזקאל מז' א' ; "ומעין מבית ה' יצא..." יואל ד' יח' }

ב. והיה ביום ההוא נאם ה' צבאות, אכרית את שמות העצפים מן הארץ, ולא יזכרו עוד - אכרית את הע"ז מן הארץ, כך שלא ישאר להם זכר,

וגם את הנביאים - נביאי השקר, ואת רוח הטמאה אעביר מן הארץ:

ג. והיה, פי ינבא איש עוד - כאשר יתנבא איש נבואות שקר,

ואמרו אליו אביו ואמו ילדיו, לא תחיה, פי שקר דברת בשם ה' - אביו ואמו שילדו אותו יאמרו לו: לא תחיה כי שקר דברת בשם ה',

ודקרהו אביו ואמו ילדיו, בהנבאו - והם עצמם ידקרהו בחרב על שניבא שקר.

ד. והיה ביום ההוא, יבשו הנביאים איש מחזינו בהנבאתו - נביאי השקר יתביישו, על שאין נבואות השקר שניבאו מתקיימות,

ולא ילבשו אדרת שער - דרך הנביאים היתה ללבוש אדרת שיער, והם לא ילבשו עוד לבוש זה, מפני הבושה,

למען פחש - כדי שיוכלו להכחיש האמת, שהיו נביאי שקר.

ה. ואמר לא נביא אנכי איש עבד אדמה אנכי - ויאמר איש זה (הנביא שקר) לכולם: לא נביא אני אלא איש עובד אדמה אני,

בְּקִיץ וּבְחֹרֶף יִהְיֶה - והמים יזרמו, גם בימי הקיץ החמים, וגם בימי החורף הקרים. (שלא יתייבשו ולא יקפאו).

ט. וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ - שתראה ותתגלה מלכות ה' לבדו בעולם,

בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד - שלא יזכירו עוד, שם אלוהים אחרים.

י. יִסּוּב כָּל הָאָרֶץ כְּעֶרְבָה - ההרים שסביב ירושלים, יהפכו להיות מישור כערבה, כדי שגובהה ויופיה של ירושלים יִכָּאוּ יוֹתֵר,

מִגִּבְעַת לְרֵמוֹן - והמישור יתחיל מהגבעה שברימון (רימון - שם מקום),

נֶגֶב יְרוּשָׁלַם - שנמצא מדרום לירושלים, **וְרֵאמָה** - ותהיה ירושלים רמה וגבוהה מכל סביבותיה,

וְיִשְׁבָּה תַּחְתֶּיהָ - במקומה הראשון, **לְמִשְׁעַר בְּנֵימֵן, עַד מְקוֹם שְׁעַר הָרֵאשׁוֹן, עַד שְׁעַר הַפְּנִים, וּמִגְדַל חֲנַנְיָאֵל עַד יְקָבִי הַמֶּלֶךְ** - שמות מקומות בגבול ירושלים. יקבי המלך - יקבים ליינות המלך.

יא. וְיִשְׁבּוּ בָהּ - בירושלים, בשלום ובשלוה, **וְחָרָם, לֹא יִהְיֶה עוֹד** - וההֶגֶל, לא יהיה עוד בירושלים,

וְיִשְׁבָּה יְרוּשָׁלַם לְבִטָּח - וישבו בירושלים בבטחה.

יב. וְזֹאת תִּהְיֶה הַמְּגִפָּה, אֲשֶׁר יִגַּף ה' אֶת כָּל הָעַמִּים, אֲשֶׁר צָבְאוּ עַל יְרוּשָׁלַם - וכך תהיה המכה שיכה ה' את כל העמים שנקהלו להלחם על ירושלים:

הַמֶּקַּע בְּשָׂרוֹ, וְהוּא עֹמֵד עַל רִגְלָיו - ימס בשרם כשהם עומדים על רגליהם,

וְעֵינָיו, תִּמְקְנָה בְּחַרְיָהֶן - ועיניהם ימסו בתוך חורי העיניים,

וּלְשׁוֹנוֹ, תִּמְקַּע בְּפִיהֶם - ולשונם, תימס בתוך פיהם.

יג. וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא,

תִּהְיֶה מְהוֹמַת ה' רַבָּה בָּהֶם - יביא ה' ביניהם מהומה גדולה,

וְהַחֲזִיקוּ אִישׁ יָד רֵעֵהוּ, וְעִלְתָּה יָדוֹ עַל יַד רֵעֵהוּ - וכאשר יחזיק איש את יד חבירו לעזור לו, יחשוב אותו לאוייבו, ויעלה את ידו להכותו.

יד. וְגַם יְהוּדָה תִּלְחַם בְּיְרוּשָׁלַם - כאמור לעיל יב' ב': "...וְגַם עַל יְהוּדָה יִהְיֶה בְּמִצּוֹר עַל יְרוּשָׁלַם..." שיכריחו הגויים הצרים על ירושלים, את אנשי יהודה, שבערים מסביב ירושלים, לצור עמהם על ירושלים.

וְאַסְף חֵיל כָּל הַגּוֹיִם סָבִיב - ויאספו אנשי יהודה, את העושר ממחנה גוג, אחר המגיפה:

זָהָב, וְכֶסֶף, וּבְגָדִים לְרֵב מְאֹד:

וְנִלְחַם בַּגּוֹיִם הָהֵם, בַּיּוֹם הַלְחֵמוֹ בַּיּוֹם קָרָב - וילחם בכל הגויים, כמו ביום, שעשה קרב ומלחמה עם מצרים בים סוף.

ד. וְעַמְדוֹ רִגְלָיו בַּיּוֹם הַהוּא עַל הַר הַזֵּיתִים, אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרוּשָׁלַם מְקַדָּם - וכבייכול, רגליו של ה' יעמדו, על הר הזיתים שממזרח לירושלים,

וְנִבְקַע הַר הַזֵּיתִים מִחֲצִיו, מִזְרְחָה וְיָמָה - יבקע הר הזיתים ממזרח למערב,

גִּיא גְדוֹלָה מְאֹד - ותִּנְצַר גִּיא גְדוֹלָה מְאֹד, **וּמָשׁ** - יזוז ויסור ממקומו,

חֲצִי הָהָר צְפוֹנָה, וְחֲצִיו נֶגְבָּה - חציו - לכיוון צפון, וחציו - לכיוון דרום.

ה. וְנִסְתָּם גִּיא הָרִי - ינוסו כולם בפחד, בגאי שבין ההרים,

כִּי יִגִּיעַ גִּי הָרִים אֶל אֶצֶל - כי הגיא יגיע עד מקום ששמו אצל, ולשם ינוסו,

וְנִסְתָּם, כְּאֲשֶׁר נִסְתָּם מִפְּנֵי הַרְעֵשׁ, בַּיּוֹם עֲזִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה - וינוסו כולם בפחד, כמו שנסו כשרעדה הארץ, בימי עזיהו מלך יהודה,

(כשנכנס להקטיר קטורת בהיכל)

וּבָא ה' אֱלֹהֵי, כָּל קִדְשֵׁים עִמָּךְ - וה' ית', וכל מלאכיו יבואו עמכם (עם ישראל) להלחם על גוג.

ו. וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא - בזמן התגברות הצרות לפני ב'א הגאולה,

לֹא יִהְיֶה אֹר - גדול,

יְקָרוֹת וְקִפְאוֹן - אלא אור וחושך ישמשו בערבוביא. יקרות⁹ - אור. קפאון¹⁰ - חושך.

הנמשל: שיהיו נבוכים, ולא ידעו אם הצרה היא הכנה לגאולה או תביא אותם לכליה ואבדון.

ז. וְהָיָה יוֹם אֶחָד, הוּא יִנְדַע לֵה' - ויהיה יום אחד, שזמנו ידוע לפני ה',

לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה - וכאמור, אור וחושך ישמשו בו בערבוביא,

וְהָיָה לַעֲת עֶרֶב יִהְיֶה אֹר - ובסוף אותו היום, כשיתגברו הצרות מאוד, יאיר ה' באור גדול ותבוא הישועה הגדולה.

ח. וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא - כשיבקע הר הזיתים, **יֵצְאוּ מִים חַיִּים מִירוּשָׁלַם** - יצא מעיין מים חיים מירושלים¹¹,

חֲצִים - חצי מהמים יזרמו,

אֶל הַיָּם הַקָּדְמוֹנִי - אל ים המלח (שבצד מזרח),

וְחֲצִים אֶל הַיָּם הָאֲחֵרוֹן - וחצי מהמים יזרמו לים התיכון שבמערב,

⁹ כמו: "אם אֶרְאָה אֹר כִּי יִהְיֶה וְיָרַח יִקְרַח הַלַּיְלָה", איוב לא' כו'.

¹⁰ קפאון - קפוא ועבה - שמחשיך הראייה.

¹¹ כמו שניבאו יחזקאל (בפרק מז'), ויואל (בפרק ד').

טו. וְכֵן תִּהְיֶה מִגִּפְתֵּי הַסּוּס, הַפֶּרֶד, הַגָּמֶל, וְהַחֲמֹר, וְכָל הַבְּהֵמָה, אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּמַּחְנוֹת הַהֵמָּה, כַּמִּגְפָּה הַזֹּאת - גַּם הַבְּהֵמוֹת שֶׁל מַחֲנֵה גוֹג, יִנְגַּפוּ כִּמוֹ הָאֲנָשִׁים. (המק בשרו וכיו')

טז. וְהָיָה כָּל הַנוֹתֵר, מִכָּל הַגּוֹיִם הַבָּאִים עַל יְרוּשָׁלַם - וְאֵלּוּ שִׁישְׂאָרוּ בַחַיִּים, מֵהַגּוֹיִים שֶׁבָאוּ עַל יְרוּשָׁלַם, (מ - "השלישית", שִׁצְרְפוּ וַיִּבְחֲנוּ כִכְסֵף וְכַזְהַב, וַיִּדְבְּקוּ בָהּ, לַעֲלֵל יג' ט')

יז. וְעָלוּ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה, לַהֲשִׁתַּחֲוֹת לְמֶלֶךְ ה' צְבָאוֹת, וְלַחַג אֶת חַג הַסִּפּוֹת - כָּל שָׁנָה בַּחַג הַסּוֹכוֹת (שבסוכות, היתה המלחמה וההצלה), יַעֲלוּ לִירוּשָׁלַם, לַהֲשִׁתַּחֲוֹת, לַחֲגוּג וּלְהוֹדוֹת לַה'.

יז. וְהָיָה אֲשֶׁר לֹא יַעֲלֶה, מֵאֵת מִשְׁפַּחַת הָאָרֶץ אֶל יְרוּשָׁלַם, לַהֲשִׁתַּחֲוֹת לְמֶלֶךְ ה' צְבָאוֹת - מִי שֶׁלֹּא יַעֲלֶה לַהֲשִׁתַּחֲוֹת לַה',

וְלֹא עֲלִיָּהֶם יִהְיֶה הַגָּשָׁם - לֹא יִהְיֶה לָהֶם גֶּשֶׁם בְּאֲדַמְתָם. (שבחג הסוכות, נידונים על המים)

יח. וְאִם מִשְׁפַּחַת מִצְרַיִם לֹא תַעֲלֶה - לִירוּשָׁלַם, וְלֹא בָּאָה וְלֹא עֲלִיָּהֶם - שְׁעֲלִיָּהֶם, לֹא בָא וַיּוֹרֵד הַגֶּשֶׁם, כִּי מִשְׁקִים אֶת אֲרָצָם מֵהַנִּילוֹס,

תִּהְיֶה הַמִּגְפָּה אֲשֶׁר יִגַּף ה', אֶת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יַעֲלוּ לַחַג אֶת חַג הַסִּפּוֹת - מִגִּיפָה יִגּוֹף אוֹתָם ה', עַל שֶׁלֹּא עָלוּ בַּחַג הַסּוֹכוֹת לִירוּשָׁלַם, וְלֹא יִנְקוּ מֵעוֹנֶשׁ.

יט. זֹאת תִּהְיֶה חֲטָאת מִצְרַיִם וְחֲטָאת כָּל הַגּוֹיִם, אֲשֶׁר לֹא יַעֲלוּ לַחַג אֶת חַג הַסִּפּוֹת - זֶה יִהְיֶה עֲנָשׁוֹ שֶׁל הַגּוֹיִים, שֶׁלֹּא יַעֲלוּ בְּסוֹכוֹת לִירוּשָׁלַם. (של מצרים - מגיפה, ולשאר הגויים - עצירת המטר).

כ. בַּיּוֹם הַהוּא,

יִהְיֶה עַל מַצְלוֹת הַסּוּס, קִדְּשׁ לַה' - גַּם אֶת הַפַּעֲמוֹנִים, שְׂתוּלִים בְּצוּאֵרֵי הַסּוּסִים, יִקְדִישׁוּ לַה',

וְהָיָה הַסִּירוֹת בְּבֵית ה', כַּמִּזְרְקִים לְפָנֵי הַמִּזְבֵּחַ - הַסִּירוֹת בְּבֵיהֶם"ק, (כעין סיר, להויד את הדשן מהמזבח) יִהְיוּ רַבִּים כִּמוֹ הַמִּזְרְקִים (כִּלֵּי קַבְלַת הַדָּם).

כא. וְהָיָה כָּל סִיר בִּירוּשָׁלַם וּבִיהוּדָה, קִדְּשׁ לַה' צְבָאוֹת - מֵרִיבֵי הַקִּרְבָּנוֹת שִׁיקְרִיבוּ, כָּל הַסִּירִים שֶׁבִירוּשָׁלַם, יוֹקְדָשׁוּ לְצוּרְכֵי הָעֲבוּדָה בְּמִקְדָּשׁ, וּבָאוּ כָּל הַזִּבְחִים, וְלָקְחוּ מֵהֶם וּבִשְׁלוּ בָהֶם - וְכָל הַזֹּבְחִים זָבַח, יִקְחוּ סִירִים אֵלּוּ, וַיִּבְשְׁלוּ בָהֶם בֶּשֶׂר הַשְּׁלָמִים,

וְלֹא יִהְיֶה כְּנַעֲנִי עוֹד בְּבֵית ה' צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא - וְלֹא יִהְיוּ עוֹד סוֹחֲרִים הַמוֹכְרִים סִירוֹת אוֹ נַחוּשֹׁת לַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה סִירוֹת, כִּי רַבִּים יִתְנַדְּבוּ וַיִּקְדִישׁוּ כָּלִים.